Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Методичні вказівки до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Галузеве машинобудування»
галузі знань 13 Механічна інженерія
спеціальності 133 Галузеве машинобудування
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2026

УДК 658.5:330.341.1 (076)
Е 457

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій ЛНТУ
Директор бібліотеки _____ Н.П. Поліщук

Рекомендовано до видання вченою радою факультету бізнесу та права ЛНТУ, протокол № __ від «___» _____ 2026 року.

Голова вченої ради факультету бізнесу та права _____ Л.Л. Ковальська

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри підприємництва, торгівлі та логістики ЛНТУ, протокол № __ від «___» _____ 2026 року.

Завідувач кафедри ПТЛ _____ О.М. Полінкевич

Укладач: _____ І.В. Кривов'язюк, кандидат економічних наук, професор кафедри підприємництва, торгівлі та логістики ЛНТУ;

Рецензент: _____ Л.Л. Ліпич, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, торгівлі та логістики ЛНТУ.

Відповідальний за випуск: _____ О.М. Полінкевич, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та логістики ЛНТУ.

Е 457 **Економіка підприємства:** методичні вказівки до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Галузеве машинобудування» галузі знань 13 Механічна інженерія спеціальності 133 Галузеве машинобудування денної та заочної форм навчання / уклад. І.В. Кривов'язюк. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2026. 76 с.

Методичне видання складено відповідно до діючої авторської програми курсу "Економіка підприємства" з метою поглиблення знань здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти освітньої програми «Галузеве машинобудування» відповідно до визначених завдань курсу. Подано методичні поради до вивчення тематичних матеріалів, комплекс практичних і тестових завдань, що допомагають закріпити знання з дисципліни.

© Кривов'язюк І.В., 2026

ВСТУП

Сучасний етап розвитку соціально-економічних відносин характеризується зростанням ролі ефективного управління підприємствами реального сектору економіки, зокрема машинобудівної галузі, що вимагає від майбутніх фахівців ґрунтовних економічних знань і практичних навичок. У цих умовах дисципліна «Економіка підприємства» відіграє важливу роль у формуванні системного економічного мислення здобувачів вищої освіти та розуміння закономірностей функціонування підприємства в ринковому середовищі.

Дисципліна «Економіка підприємства» спрямована на вивчення виробничо-господарської діяльності підприємства на мікроекономічному рівні, розкриття економічних механізмів формування та використання ресурсів, результатів діяльності, витрат, доходів і прибутку, а також оцінювання ефективності господарських рішень. Особлива увага приділяється специфіці діяльності підприємств машинобудівної галузі.

Для забезпечення якісної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти важливим є поєднання теоретичних положень курсу з практичними розрахунками та аналітичними завданнями. Практичні заняття дають змогу закріпити теоретичні знання шляхом розв’язання типових економічних задач, аналізу показників діяльності підприємства, опрацювання реальних або наближених до реальних виробничо-економічних ситуацій.

Методичні вказівки до практичних занять розроблено з метою формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок застосування економічних методів і показників для оцінювання діяльності підприємства, прийняття обґрунтованих управлінських рішень та підвищення ефективності виробництва. Запропоновані завдання сприяють розвитку аналітичного мислення, самостійності та професійної компетентності майбутніх фахівців галузевого машинобудування.

Дисципліна «Економіка підприємства» є обов’язковою складовою професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Галузеве машинобудування», оскільки забезпечує формування необхідних теоретичних знань і практичних умінь з економіки підприємства, що є підґрунтям для подальшого вивчення фахових дисциплін та професійної діяльності.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

Програму дисципліни «Економіка підприємства» складено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньою програмою «Галузеве машинобудування» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Вона охоплює всі змістовні модулі, визначені програмою підготовки здобувачів. Економіка підприємства як галузь науки і навчальний курс базується на пізнанні та свідомому використанні економічних законів і закономірностей функціонування і розвитку виробництва.

Предметом курсу є економічний механізм функціонування підприємства, формування та використання його ресурсного потенціалу з метою оптимізації економічних результатів діяльності.

Мета навчального курсу полягає у формуванні в здобувачів сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань щодо особливостей становлення, ресурсного забезпечення, ефективного функціонування і розвитку підприємств галузевого машинобудування, а також системних навичок виконання економічних розрахунків, що характеризують їх ефективність та результативність діяльності на основі управління нею.

Завданнями навчання є розвиток загальних і спеціальних (предметних) компетентностей та поглиблення програмних результатів навчання, що досягається шляхом вивчення підприємства як суб'єкта господарювання, напрямів його діяльності; опанування методологічних засад планування діяльності; формування програми виробництва продукції та її реалізації, визначення виробничої потужності підприємства; встановлення складових ресурсного потенціалу підприємства та шляхів його ефективного використання; дослідження теоретичних засад формування й використання трудових ресурсів та системи їх матеріального стимулювання, підходів до аналізу ефективності їх використання; вивчення засад формування та використання майнових ресурсів підприємства, методичних підходів до їх аналізу; встановлення порядку формування фінансових ресурсів підприємства; побудова механізмів формування економічних результатів діяльності та оцінки її ефективності; виявлення напрямів розвитку та запобігання кризовим явищам і банкрутству.

2. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ

Тема 1. Теорії підприємств.

Мета: сформувати теоретичні знання щодо ролі та місця підприємств галузі машинобудування в економічній системі суспільства, вагомості досяжності їх множинних цілей відповідно до напрямків здійснюваної діяльності та сформованої економічної моделі, організації підприємництва, дотримуючись правових основ і державного регулювання підприємництва в Україні.

Питання для самоперевірки

1. Виділіть ключові ознаки підприємства, як суб'єкта підприємницької діяльності.
2. Назвіть основні функції підприємства та наведіть приклад до кожної з них.
3. Поясніть відмінності відкритої моделі підприємства від інших її видів.
4. Назвіть основні напрями діяльності підприємства та дайте коротку характеристику кожного з них. Які з них мають пріоритетне значення для підприємств машинобудівної промисловості та чому?
5. Охарактеризуйте основні теорії підприємства.
6. Що таке бізнес-модель підприємства? Які класифікаційні ознаки, за якими поділяють бізнес-моделі, Вам відомі?
7. Аргументуйте відмінність понять «підприємництво» та «бізнес».
8. Назвіть основні функції підприємництва.
9. Виділіть основні види підприємницької діяльності та назвіть основні принципи ведення підприємницької діяльності.
10. Яке місце займають підприємства машинобудівної промисловості в економіці України?

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.
2. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.
4. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.
5. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

6. Кривов'язюк І.В. Перспективи розвитку підприємництва в умовах сучасних викликів: глобальний та національний виміри. Економічний форум. 2023. № 3. С. 109-118.

7. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

8. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

Методичні поради

При відповіді на перше питання здобувач повинен розкрити сутність підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності та виокремити його ключові ознаки. Основну увагу слід зосередити на самостійності підприємства, наявності мети діяльності, правосуб'єктності, використанні ресурсів, ризиковому характері діяльності та відповідальності за результати господарювання.

Розкриваючи зміст другого питання, здобувач повинен визначити основні функції підприємства та коротко охарактеризувати кожну з них. Доцільно поєднувати теоретичні положення з прикладами, що ілюструють практичну реалізацію відповідних функцій у діяльності підприємства.

При відповіді на третє питання слід зосередити увагу на сутності відкритої моделі підприємства та її взаємодії із зовнішнім середовищем. Доцільно порівняти відкриту модель з іншими видами моделей підприємства, підкресливши їх основні відмінності.

Відповідаючи на четверте питання, здобувач повинен назвати основні напрями діяльності підприємства та дати коротку характеристику кожного з них. Окрему увагу слід приділити визначенню напрямів, що мають пріоритетне значення для підприємств машинобудівної промисловості, із відповідним обґрунтуванням.

Розкриваючи п'яте питання, основну увагу слід зосередити на характеристиці основних теорій підприємства. Доцільно стисло викласти їх зміст та показати відмінності у підходах до пояснення поведінки та функціонування підприємства.

При відповіді на шосте питання здобувач повинен дати визначення бізнес-моделі підприємства та розкрити її економічну сутність. Крім того, слід охарактеризувати основні класифікаційні ознаки, за якими поділяють бізнес-моделі.

Відповідаючи на сьоме питання, здобувач повинен аргументовано розмежувати поняття «підприємництво» та «бізнес». Основну увагу доцільно зосередити на відмінностях у змісті, цілях та характері відповідної діяльності.

Розкриваючи зміст восьмого питання, слід визначити основні функції підприємництва та коротко охарактеризувати кожну з них, акцентуючи увагу на їх ролі в розвитку економіки.

При відповіді на дев'яте питання здобувач повинен назвати основні види підприємницької діяльності та охарактеризувати принципи її здійснення. Доцільно показати взаємозв'язок між видами діяльності та принципами ведення підприємництва.

Відповідаючи на десяте питання, слід визначити місце підприємств машинобудівної промисловості в економіці України. Основну увагу необхідно зосередити на їх ролі у розвитку промисловості, технологічному забезпеченні інших галузей та формуванні економічного потенціалу держави.

Основні поняття: підприємство, місія, ціль, економічна модель підприємства, підприємництво.

Тестові завдання

1. Неокласична теорія розглядає:

а) встановлення взаємовідносин між власником та менеджерами підприємства;

б) підприємство як організацію, що створюється людьми для ефективнішого використання їх можливостей;

в) особливості поведінки підприємства у середовищі собі подібних;

г) підприємство як виробничу функцію, яка виражає залежність результатів від кількості та комбінацій використаних факторів.

2. Інституціональна теорія розглядає:

а) підприємство як відносно стійку систему, що об'єднує в просторі та часі процеси виробництва продукції та відтворення ресурсів;

б) підприємство як організацію, що створюється людьми для ефективнішого використання їх можливостей;

в) підприємство як засіб реалізації підприємницьких талантів та ініціатив;

г) особливості поведінки підприємства у середовищі собі подібних.

3. Еволюційна концепція розглядає:

а) особливості поведінки підприємства у середовищі собі подібних;

б) підприємство як виробничу функцію, яка виражає залежність результатів від кількості та комбінацій використаних факторів;

в) підприємство як засіб реалізації підприємницьких талантів та ініціатив;

г) встановлення взаємовідносин між власником та менеджерами підприємства.

4. Підприємницька теорія розглядає:

а) особливості поведінки підприємства у середовищі собі подібних;

б) підприємство як організацію, що створюється людьми для ефективнішого використання їх можливостей;

в) підприємство як засіб реалізації підприємницьких талантів та ініціатив;

г) підприємство як виробничу функцію, яка виражає залежність результатів від кількості та комбінацій використаних факторів.

5. Класична модель підприємницької діяльності базується на:

а) забезпеченні найбільш ефективного використання наявних ресурсів;

б) активному використанні системи інновацій;

в) проведенні моніторингу зовнішнього середовища функціонування підприємства;

г) ситуаційному підході до управління виробничою діяльністю підприємства.

6. Яка теорія підприємництва розглядає підприємство як один із суб'єктів у середовищі собі подібних:

а) агентська;

б) інтеграційна;

в) підприємницька;

г) еволюційна.

7. Лібералізм – це:

а) самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється підприємцем;

б) сукупність створених людьми правил і норм, які виступають як обмеження для економічних агентів;

в) набір приписань стосовно заборонених і дозволених дій, які стосуються більше ніж однієї людини;

г) філософська, політична, економічна теорія та ідеологія, яка виходить з положень про те, що індивідуальні свободи людини є правовим базисом суспільства та економічного ладу.

8. Яка з теорій підприємництва була однією із течій сучасного економічного консерватизму і яку називають «нова класична макроекономіка»:

а) теорія економіки пропозиції;

б) теорія раціональних очікувань;

в) теорія монетаризму;

г) теорія неокласичного синтезу.

9. Функція якої моделі підприємництва полягає не в реалізації економічних інтересів певних учасників, а у видобуванні раціональної логіки функціонування підприємництва:

а) інституціональна;

б) інтеграційна;

в) класична;

г) неокласична.

10. Хто із науковців неокласичної теорії підприємництва розробив концепцію стратегічного планування:

а) Ансофф;

б) Вільямсон;

в) Кірцер;

г) Сміт.

11. В якій економічній теорії підприємництво розглядається як один із суб'єктів у середовищі собі подібних:

а) класична;

б) еволюційна;

в) підприємницька;

г) агентська.

12. Ключовою ідеєю неокласичної теоріє є:

а) ефективне використання ресурсів;

б) збільшення активів;

в) виробнича функція;

г) ефективність праці.

13. Згідно з якою концепцією є три типи підприємців (макропідприємці, мезопідприємці, мікропідприємці):

а) еволюційною;

б) підприємницькою;

в) агентською;

г) інтеграційною.

14. В інституціональній теорії підприємство розглядалось як:

а) ключовий, але не ізольований елемент ринку;

б) організація, що створена людьми для ефективного використання обмежених ресурсів;

в) перетворювач ресурсів у готову продукцію;

г) слабо інтеграційну функцію ринкового середовища.

15. Яку назву у Вільямсона носить розроблена ним теорія фірми:

а) теорія досконалих контрактів;

б) теорія недосконалих контрактів;

в) теорія інститутів;

г) теорія вартості доходів.

16. У якому із контрактів (за Вільямсоном) всі суперечки вирішували органами арбітражу:

а) класичний;

б) неокласичний;

в) примірний;

г) імпліцитний.

17. Представниками нової історичної німецької школи є:

а) Рошер, Кніс, Гільдебрант;

б) Зомберт, Вебер;

в) Бюхер, Шмоллер, Вебер;

г) Сміт, Рікардо.

18. Представниками старої німецької історичної школи є:

а) Ліст, Шмолер;

б) Рошер, Гільдебранд, Кніс;

в) Кейнс, Кніс;

г) Вілямсон, Фрідмен.

19. В агентській моделі підприємництва власність має двоїсту природу, а саме:

а) власність, як капітал і земля;

б) власність, як функція і земля;

в) власність, як капітал і функція;

г) власність, як праця і капітал.

20. Ідеологія – це:

а) втілена й уречевлена в продукті (певній цінності) суспільна праця;

б) фундаментальна економічна категорія, яка означає кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець готовий купити одиницю товару;

в) напрям ідеї, які зміняються з часом;

г) очікувана властивість об'єкта, яка є мотивом створення, виробництва, володіння, використання цього об'єкта.

Тема 2. Зовнішнє середовище господарювання підприємств

Мета: навчити вирізняти чинники мікро- і макросередовища підприємства та визначати їх вплив на діяльність підприємств галузей машинобудування.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст поняття «зовнішнє середовище».
2. Як впливає зовнішнє середовище на діяльність підприємства?
3. Чи тотожними є поняття «зовнішнє середовище підприємства» і «макросередовище підприємства»? Поясніть.
4. Які чинники складають макросередовище?
5. Розкрийте зміст чинників макросередовища.
6. Назвіть елементи мікросередовища.
7. Охарактеризуйте чинники мікросередовища.

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.

2. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

4. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

5. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

6. Кривов'язюк І.В. Перспективи розвитку підприємництва в умовах сучасних викликів: глобальний та національний виміри. Економічний форум. 2023. № 3. С. 109-118.

7. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

8. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

Методичні поради

При відповіді на перше питання здобувач повинен розкрити зміст поняття «зовнішнє середовище підприємства» як сукупності умов, чинників і суб'єктів, що перебувають поза межами підприємства, але впливають на його діяльність. Основну увагу слід зосередити на ролі зовнішнього середовища у формуванні можливостей та обмежень функціонування підприємства.

Розкриваючи вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємства, здобувач повинен показати, як зміни у зовнішніх умовах позначаються на виробничій, фінансовій, комерційній та інвестиційній діяльності. Доцільно звернути увагу на необхідність адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища з метою забезпечення його стабільного розвитку.

Відповідаючи на питання щодо співвідношення понять «зовнішнє середовище підприємства» та «макросередовище підприємства», слід чітко розмежувати ці категорії. Основну увагу необхідно зосередити на тому, що макросередовище є складовою зовнішнього середовища і характеризує загальні умови функціонування підприємства, на які воно практично не може безпосередньо впливати.

При розгляді чинників макросередовища здобувач повинен назвати основні їх групи. Доцільно виокремити економічні, політико-правові, соціально-демографічні, науково-технічні, природно-екологічні та міжнародні чинники.

Розкриваючи зміст чинників макросередовища, основну увагу слід зосередити на характеристиці впливу кожної групи чинників на діяльність підприємства. Доцільно показати, як макросередовище формує загальні умови ведення господарської діяльності та визначає стратегічні орієнтири розвитку підприємства.

Відповідаючи на питання щодо елементів мікросередовища, здобувач повинен назвати основних суб'єктів, з якими підприємство безпосередньо взаємодіє у процесі господарської діяльності. Слід звернути увагу на

споживачів, постачальників, конкурентів, посередників та контактні аудиторії.

Характеризуючи чинники мікросередовища, доцільно розкрити особливості їх впливу на поточну діяльність підприємства. Основну увагу слід зосередити на тому, що мікросередовище формує безпосередні умови функціонування підприємства та значною мірою визначає результати його господарської діяльності.

Основні поняття: зовнішнє середовище; конкуренція; макросередовище; мікросередовище; науково-технічний прогрес.

Тестові завдання

1. Дайте визначення поняття «зовнішнє середовище»:

а) чинники, які не знаходяться у зв'язку з підприємством постійно, але впливають на формування загальної атмосфери бізнесу;

б) середовище, елементи якого прямо і постійно впливають на діяльність підприємства;

в) сукупність чинників, що не входять до складу підприємства, але впливають на нього або можуть вплинути на процес його функціонування;

г) середовище всередині підприємства;

д) усі відповіді правильні.

2. Розкрийте зміст поняття «макросередовище»:

а) середовище, елементи якого прямо і постійно впливають на діяльність підприємства;

б) чинники, які не знаходяться у зв'язку з підприємством постійно, але впливають на формування загальної атмосфери бізнесу;

в) сукупність чинників, що не входять до складу підприємства, але впливають на нього або можуть вплинути на процес його функціонування;

г) середовище всередині підприємства;

д) усі відповіді правильні.

3. Зміст поняття «мікросередовище» характеризує наступне:

а) середовище, елементи якого прямо і постійно впливають на діяльність підприємства;

б) чинники, які не знаходяться у зв'язку з підприємством постійно, але впливають на формування загальної атмосфери бізнесу;

в) сукупність чинників, що не входять до складу підприємства, але впливають на нього або можуть вплинути на процес його функціонування;

г) середовище всередині підприємства;

д) усі відповіді правильні.

4. Сукупність чинників, що не входять до складу підприємства, але впливають на нього або можуть вплинути на процес його функціонування – це:

а) внутрішнє середовище;

б) постачальники;

в) зовнішнє середовище;
г) кредитори;
д) всі відповіді правильні.

5. Який з чинників не належить до зовнішнього середовища:
а) постачальники;
б) споживачі;
в) міжнародне довкілля;
г) конкуренти;
д) кредитори.

6. До макросередовища належать такі чинники:
а) демографічні;
б) економічні;
в) політичні;
г) екологічні;
д) усі відповіді правильні.

7. Підприємства, що допомагають фірмі у просуванні, збуті й поширенні її продукції – це:
а) кредитні спілки;
б) постачальники;
в) посередники;
г) аудиторські компанії;
д) рекламні агентства.

8. Спосіб життя споживача, що залежить від моральних і релігійних норм є складовою:
а) політичного середовища;
б) природного середовища;
в) соціально-культурного середовища;
г) міжнародного середовища;
д) економічного середовища.

9. Найнебезпечнішими характеристиками конкурентного середовища для організації є:
а) рухливість ринку;
б) невизначеність дій конкурентів;
в) втручання держави;
г) правильні відповіді а) і б);
д) правильні відповіді б) і в).

10. Правовий статус підприємства обумовлений:
а) назвою;
б) торговим знаком;
в) установчим договором;
г) статутом;
д) законодавством.

11. Чи мають фактори зовнішнього середовища певний зв'язок між собою?

а) так;

б) ні.

12. Що включає природно-екологічна складова?

а) природно-кліматичні умови;

б) розміщення великих промислових і сільськогосподарських центрів;

в) територіальне розміщення корисних копалин і природних ресурсів;

г) немає правильної відповіді;

д) усі відповіді правильні.

13. Підприємство, організація, установа або індивідуальний виробник, що відпускає свою продукцію покупцям – це:

а) споживач;

б) постачальник;

в) посередник;

г) партнер;

д) конкурент.

14. Хто здійснює правовий контроль діяльності підприємства?

а) ринок;

б) держава;

в) самоконтроль;

г) інші підприємства;

д) ніхто.

15. Чи може внутрішнє середовище впливати на зовнішнє?

а) ні;

б) так.

16. Науково-технічні чинники характеризують:

а) рівень та темпи інфляції;

б) ставку дисконта;

в) зміни в податковому законодавстві;

г) розвиток НТП;

д) обсяги викидів у середовище забруднювальних та отруйних речовин.

17. Екологічними чинниками є:

а) умови одержання кредиту і процентна банківська ставка;

б) відношення до уряду;

в) механізація та комп'ютеризація процесів;

г) наявність ресурсів;

д) стан природного середовища, в якому знаходиться підприємство.

18. До політико-правових чинників не відносяться:

а) відношення до уряду;

б) зміни в податковому законодавстві;

в) митне законодавство;

г) патентне законодавство;

д) державне регулювання;

19. Економічними чинниками є:

а) рівень та темпи інфляції;

б) коливання курсу національної валюти відносно валют інших держав;

в) умови одержання кредиту і процентна банківська ставка;

г) усі відповіді правильні;

д) немає правильної відповіді.

20. Зміст поняття «мікросередовище» характеризує наступне:

а) середовище, елементи якого прямо і постійно впливають на діяльність підприємства;

б) чинники, які не знаходяться у зв'язку з підприємством постійно, але впливають на формування загальної атмосфери бізнесу;

в) оточення підприємства, тобто сукупність чинників, що не входять до складу підприємства, але впливають на нього або можуть вплинути на процес його функціонування;

г) немає правильної відповіді;

д) усі відповіді правильні.

Практичні завдання

Ситуація 1. Внаслідок моніторингу середовища ПрАТ "СКФ Україна", встановлено дію наступних факторів:

1. Скорочується попит на підшипники на світовому ринку.
2. Скорочується обсяг валового та чистого прибутків підприємства.
3. Укріплення гривні відносно іноземних валют-платежу.
4. Криза на ринку машинобудування.
5. Зниження продуктивності праці персоналу.
6. Зниження ефективності використання основних засобів.
7. Зростання ступеня зносу основних засобів до рівня 49%.
8. Зниження реалізаційних цін.
9. Зниження ліквідності майна та фінансової незалежності.
10. Падіння віддачі збутових витрат.

Вимоги до аналізу ситуації:

1. Згрупувати названі фактори, спрогнозувати їх вплив на підприємство.

2. Запропонувати ПрАТ "СКФ Україна" заходи для ліквідації загроз і використання можливостей середовища. Ілюструвати роботу таблицею з наступними графами: групи факторів; назва факторів середовища; можливий вплив факторів на ПрАТ "СКФ Україна"; загрози (–), можливості (+); заходи ПрАТ "СКФ Україна" з ліквідації загроз і використання можливостей, якщо такі є.

Ситуація 2. Промислова компанія «Пожмашина» – сучасне підприємство, яке динамічно розвивається та є лідером на ринку пожежної, спеціалізованої та сільськогосподарської техніки. Є надійним партнером для служби ДСНС України та інших підприємств.

Встановлено наступні ознаки внутрішнього середовища компанії «Пожмашина»:

1. Оптимізована питома вага енергетичних затрат.
2. Сформований стабільний кадровий склад.
3. Обладнання нове.
4. Мають місце рекламації.
5. Постачальники стабільні.
6. Низький обсяг прибутків.
7. Не вистачає коштів на впровадження досягнень науки.
8. Відсутня система інформування про зовнішнє середовище.
9. Висока собівартість продукції.
10. Постійно покращується продуктова лінійка.
11. Складні умови праці.
12. Ціни на продукцію порівняно низькі.
13. Якість продукції контролюється добре.
14. Довгострокові боргові зобов'язання відсутні.
15. 50% асортименту не поступається по якості конкурентам.
16. Низька фондовіддача.
17. Кожен працівник має можливість професійно розвиватися, підвищувати кваліфікацію та навчатися за кордоном за рахунок компанії.
18. Продуктивність праці стабільна, але не зростає.
19. Завод достатньо платоспроможний.
20. Щорічне нарощування виробничих потужностей.
21. Продукція підприємства постійно відзначається на міжнародних галузевих виставках.
22. Придбано інноваційне обладнання з ЧПУ.
23. Компанія – лідер на ринку пожежної, спеціалізованої та сільськогосподарської техніки.

Вимоги до аналізу ситуації:

1. Класифікувати названі ознаки внутрішнього середовища на сильні і слабкі сторони в розрізі кожного аспекту середовища (виробництво, фінанси, збут і т.д.). Відповідь оформити таблицею.

2. Складіть профіль внутрішнього середовища компанії «Пожмашина». Оцініть на власний розсуд ступінь важливості кожного фактора для галузі, ступінь і спрямованість впливу на підприємство.

Ситуація 3. Зведена оцінка зовнішнього і внутрішнього середовища АТ «Мотор Січ» характеризується наступним чином:

1. Можливості (Opportunities)

Зростання попиту на ремонт, сервіс і модернізацію авіадвигунів у

країнах Азії, Африки та Близького Сходу.

Імпортозаміщення та розвиток власного авіадвигунобудування в Україні в умовах обмеженого доступу до західних технологій.

Поглиблення військово-технічної співпраці з державними замовниками України.

Залучення державної підтримки та оборонних програм для збереження і розвитку стратегічного виробництва.

Розширення компетенцій у сфері газотурбінних установок неавіаційного призначення (енергетика, промисловість).

2. Загрози (Threats)

Геополітичні ризики та воєнні дії, що обмежують виробництво, логістику й експорт.

Втрачений доступ до традиційних ринків (насамперед РФ та пов'язаних із нею країн).

Санкційні обмеження, дефіцит комплектуючих і технологій.

Посилення конкуренції з боку світових авіадвигунобудівних корпорацій.

Кадрові ризики: відтік висококваліфікованих інженерів і технологів.

3. Сильні сторони (Strengths)

Унікальний науково-виробничий потенціал у сфері авіадвигунобудування.

Повний замкнений цикл виробництва: проєктування – виготовлення – випробування – сервіс.

Висококваліфікований інженерно-технічний персонал і власна конструкторська школа.

Світова впізнаваність бренду та багаторічний досвід міжнародної кооперації.

Значний портфель експлуатованих двигунів, що формує стабільний попит на сервіс.

4. Слабкі сторони (Weaknesses)

Висока залежність від зовнішніх ринків і державних замовлень.

Обмежені фінансові ресурси для масштабної модернізації та R&D.

Зношеність частини основних фондів.

Низька диверсифікація продукції поза авіаційною галуззю.

Ускладнений доступ до міжнародних інвестицій і технологічних партнерств.

Вимоги до аналізу ситуації:

1. Сформуйте із наведених даних SWOT-матрицю і на кожному із чотирьох її полів розгляньте і запишіть окремо всі можливі парні комбінації. Дайте їм оцінку. Вкажіть на ті, які слід врахувати при розробці стратегії.

2. В кожне поле помістіть стислий опис стратегії, яку слід проводити.

Ситуація 4. ПрАТ «Крюківський вагонобудівний завод» є одним із провідних машинобудівних підприємств України, що спеціалізується на

проєктуванні та виробництві вантажних і пасажирських вагонів, поїздів метро, запасних частин та сервісному обслуговуванні рухомого складу.

Підприємство функціонує в умовах:

- скорочення традиційних експортних ринків;
- зростання ролі державних і муніципальних замовлень;
- підвищених вимог до енергоефективності, безпеки та локалізації виробництва;
- дефіциту інвестиційних ресурсів і необхідності техніко-технологічної модернізації.

Керівництво заводу реалізує програму стабілізації та розвитку, спрямовану на підвищення конкурентоспроможності продукції, збереження кадрового потенціалу, розширення внутрішнього ринку збуту та поступове оновлення виробничих потужностей.

Здійсніть класифікацію його цілей. За результатами проведеного аналізу оформіть таблицю. Графи таблиці наступні: ознаки класифікації цілей підприємства (за змістом, за спрямованістю, за вимірюваністю тощо); групи цілей (за змістом – економічні, організаційні тощо; за спрямованістю – зовнішні, внутрішні і т.д.); формулювання конкретної цілі (1-2 цілі обраного Вами підприємства по кожній групі).

Можна скористатись або доповнити таблицю, наведену в бланках завдань.

Ситуація 5. Мікросередовище ПрАТ «Електроважмаш» характеризується наступним чином. Переважна частина споживачів продукції підприємства є масовими корпоративними покупцями з обмеженим інвестиційним бюджетом, для яких ключовими критеріями вибору виступають ціна, функціональна придатність та відповідність технічним стандартам. Замовники, як правило, не надають вирішального значення незначним конструктивним або дизайнерським особливостям виробів за умови забезпечення базових показників надійності та ресурсу експлуатації.

Продукція підприємства має високий рівень стандартизації, виготовляється серійно або дрібносерійно, не передбачає глибокої індивідуалізації під конкретного споживача та реалізується через систему прямих контрактів і тендерних процедур. Життєвий цикл виробів є тривалим, а післяпродажне обслуговування здійснюється за типовими регламентами.

На відповідних сегментах ринку електромашинобудівної продукції діє значна кількість вітчизняних і зарубіжних виробників, між якими спостерігається інтенсивна цінова конкуренція, особливо в стандартних номенклатурних позиціях. Бар'єри входу нових конкурентів є відносно помірними, а можливості для суттєвої диференціації продукції – обмеженими нормативними та технічними стандартами.

В умовах, що склалися, ПрАТ «Електроважмаш» орієнтується на забезпечення стабільного виробничого завантаження, дотримання

контрактних зобов'язань, контроль витрат та підтримання конкурентної ціни на типові види електротехнічної продукції.

Завдання.

1.Визначте можливий вид і тип продукції, що виготовляється ПрАТ «Електроважмаш», з урахуванням описаних характеристик мікросередовища.

2.Охарактеризуйте особливості попиту споживачів на стандартну електромашинобудівну продукцію.

3.Визначте вимоги до організації виробництва та планування потужностей у таких ринкових умовах.

4.Проаналізуйте вплив цінової конкуренції на асортиментну політику підприємства.

5.Сформулюйте можливі управлінські рішення, спрямовані на підтримання стабільності діяльності підприємства без зміни типу продукції.

Тема 3. Організаційно-правові форми підприємств.

Мета: розкрити правові основи функціонування підприємств галузевого машинобудування, форми їх об'єднань, прищепити уміння і навички виявлення особливостей функціонування різних видів підприємств, вміння визначати та аналізувати механізми їх самоорганізації.

Питання для самоперевірки

1. Виділіть основні організаційно-правові форми функціонування підприємств. Які з них є домінуючими для підприємств машинобудівної промисловості?

2. Які чинники, на Ваш погляд, обумовлюють вибір тієї чи іншої організаційно-правової форми?

3. Наскільки вагомою в економіці є роль середнього та великого підприємницького сектору? В яких організаційно-правових формах він представлений? Чому їх роль для України в сфері машинобудівної промисловості є визначальною?

4. Виділіть основні причини, переваги та форми кооперації підприємств.

5. Наведіть характеристики та конкретні приклади організаційно-правових форм функціонування великих підприємств. Чи зустрічаються вони серед підприємств машинобудівної промисловості?

6. Наведіть приклади необхідності трансформації організаційно-правової форми підприємств машинобудівної промисловості.

7. Розкрийте причини появи та роль об'єднань підприємств в економіці.

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.

2. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

4. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

5. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

6. Кривов'язюк І.В. Перспективи розвитку підприємництва в умовах сучасних викликів: глобальний та національний виміри. Економічний форум. 2023. № 3. С. 109-118.

7. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

8. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

Методичні поради

При відповіді на перше питання здобувач повинен назвати основні організаційно-правові форми функціонування підприємств, передбачені законодавством України. Основну увагу слід зосередити на тому, що для підприємств машинобудівної промисловості домінуючими є товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства, що зумовлено масштабами виробництва, високою капіталомісткістю та потребою у концентрації фінансових і виробничих ресурсів.

При відповіді на друге питання здобувач повинен розкрити чинники, які обумовлюють вибір тієї чи іншої організаційно-правової форми підприємства. Доцільно звернути увагу на вплив економічних, правових, організаційних та галузевих чинників, зокрема розмір підприємства, рівень підприємницького ризику, потребу в інвестиціях та особливості машинобудівного виробництва.

При відповіді на третє питання здобувач повинен охарактеризувати роль середнього та великого підприємницького сектору в економіці. Основну увагу слід зосередити на тому, що саме цей сектор формує основу промислового виробництва та є визначальним для машинобудівної промисловості України, де він переважно представлений акціонерними товариствами та товариствами з обмеженою відповідальністю.

При відповіді на четверте питання здобувач повинен розкрити причини виникнення кооперації підприємств, її переваги та основні форми. Доцільно показати, що кооперація зумовлена потребою у зниженні витрат, спеціалізації, концентрації ресурсів та підвищенні ефективності господарської діяльності, особливо в умовах складного машинобудівного виробництва.

При відповіді на п’яте питання здобувач повинен навести характеристики організаційно-правових форм функціонування великих підприємств та проілюструвати їх прикладами. Слід звернути увагу на те, що такі форми широко застосовуються в машинобудівній промисловості через масштаби діяльності, складну структуру управління та потребу у корпоративному контролі.

При відповіді на шосте питання здобувач повинен розкрити необхідність трансформації організаційно-правової форми підприємств машинобудівної промисловості. Основну увагу слід зосередити на економічних та стратегічних причинах таких змін, зокрема залученні інвестицій, реструктуризації діяльності та адаптації до змін ринкового середовища.

При відповіді на сьоме питання здобувач повинен пояснити причини появи об’єднань підприємств та їх роль в економіці. Доцільно підкреслити, що об’єднання сприяють координації діяльності, підвищенню ефективності та розвитку промислових галузей, зокрема машинобудування.

Основні поняття: господарська діяльність, господарська організація, некомерційна господарська діяльність, організаційно-правова форма господарювання, об’єднання підприємств, суб’єкт господарювання.

Тестові завдання

1. За метою діяльності підприємства поділяються на:

а) приватні, державні, змішані, колективні;

б) комерційні, некомерційні;

в) унітарні, корпоративні;

г) малі, середні, великі;

д) промислові, непромислові.

2. За формою власності підприємства класифікують на:

а) приватні, державні, комунальні, змішані, колективні;

б) комерційні, некомерційні;

в) унітарні, корпоративні;

г) малі, середні, великі;

д) промислові, непромислові.

3. Які ознаки є характерними для приватного акціонерного товариства?

а) розповсюдження акцій шляхом відкритої переплати та купівлі-продажу на фондових біржах;

б) розповсюдження акцій між його засновниками – юридичними особами;

в) розповсюдження акцій між його засновниками – фізичними особами;

г) розповсюдження акцій між його засновниками – юридичними та фізичними особами;

д) немає правильної відповіді.

4. Найпростішою формою об’єднання підприємств є:

а) концерн;

б) корпорація;

в) асоціація;

г) консорціум;

д) холдинг.

5. Найвищим органом управління акціонерним товариством є:

а) комісія з цінних паперів та фондового ринку;

б) загальні збори акціонерів;

в) рада директорів;

г) наглядова рада;

д) ревізійна комісія.

6. Комунальне підприємство – це:

а) підприємство, пов’язане зі сферою обслуговування населення;

б) підприємство, що знаходиться у власності місцевих органів влади;

в) підприємство, власниками якого є його працівники;

г) всі відповіді правильні;

д) немає правильної відповіді.

7. За галузево-функціональною ознакою діяльності підприємства поділяються на:

а) промислові;

б) торгівельні;

в) лізингові;

г) транспортні, будівельні;

д) всі відповіді правильні.

8. Відповідно до способу створення та формування статутного фонду виділяють підприємства:

а) корпоративні;

б) середні;

в) сільськогосподарські;

г) унітарні;

д) всі відповіді правильні.

9. За розміром підприємства класифікуються залежно від:

а) розміру активів підприємства;

б) величини пайового та вступного внесків;

в) кількості працюючих та величини чистого доходу від реалізації продукції за рік;

г) величини сплачених податків до бюджету;

д) всі відповіді правильні.

10. Господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов’язаннями тільки своїм майном – це:

а) товариство з додатковою відповідальністю;

б) товариство з обмеженою відповідальністю;
в) повне товариство;
г) командитне товариство;
д) акціонерне товариство.
11. Виділіть договірні типи об'єднань підприємств:
а) консорціум;
б) холдинг;
в) асоціація;
г) корпорація;
д) всі відповіді вірні.

Практичні завдання

Задача 1. Дослідіть динаміку зміни чисельності господарських структур окремих організаційно-правових форм господарювання. Зробіть висновки.

Таблиця 1. Динаміка чисельності організаційно-правових форм господарювання

Господарські суб'єкти за організаційно-правовими формами господарювання	На 01.01.2022 р.	На 01.01.2025 р.	Абс. відх. показника
Фермерське господарство	48868	50783	
Приватне підприємство	199963	199670	
Державне підприємство	3664	3291	
Комунальне підприємство	14188	13901	
Акціонерне товариство	7201	7115	
Товариство з обмеженою відповідальністю	743682	809749	
Товариство з додатковою відповідальністю	1511	1498	
Повне товариство	1297	1275	
Командитне товариство	370	367	
Асоціація	2517	2566	
Корпорація	553	551	
Консорціум	154	233	
Концерн	187	184	
Інші об'єднання юридичних осіб	742	732	

Тема 4. Структура та управління підприємством.

Мета: надати знання щодо розуміння структури та взаємодії служб підприємств галузевого машинобудування в контексті управління підприємством.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягає сутність та організація управління діяльністю підприємства?

2. З яких функціональних підсистем складається система управління підприємством?

3. Дайте характеристику методів управління.

4. Як проявляються й регламентуються організаційно-адміністративні методи управління?

5. Які ознаки раціональної структури підприємства?

6. Які є типи організаційних структур управління. У чому їхня відмінність?

7. Розкрийте зміст принципів управління діяльністю підприємства.

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.

2. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 215 с.

3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

5. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

6. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 1. – 537 с.

7. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 2. – 589 с.

8. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 3. – 528 с.

9. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

10. Економіка підприємства: навч. посіб. (у схемах і таблицях) / кол. авт.; ред. Фісуненко П. А. Дніпро: ДДУВС, 2024. 150 с.

11. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

12. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

13. Шарко М.В., Мєшкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2025. 436 с.

Методичні поради

При відповіді на перше запитання здобувач повинен розкрити сутність управління діяльністю підприємства як цілеспрямованого процесу планування, організації, мотивації та контролю, спрямованого на досягнення поставлених цілей. Основну увагу слід зосередити на ролі управління в координації ресурсів, узгодженні дій підрозділів і забезпеченні ефективного функціонування підприємства.

Розкриваючи систему управління підприємством, здобувач повинен показати її як сукупність взаємопов'язаних функціональних підсистем. Доцільно звернути увагу на те, що кожна підсистема виконує окремі управлінські функції, а їх узгоджена взаємодія забезпечує досягнення загальних результатів діяльності підприємства.

Характеризуючи методи управління, здобувач повинен розкрити їх як способи та прийоми впливу на діяльність підприємства і поведінку працівників. Основну увагу слід зосередити на відмінностях між економічними, організаційно-адміністративними та соціально-психологічними методами та доцільності їх комплексного застосування.

Розглядаючи організаційно-адміністративні методи, здобувач повинен показати їх прояв через накази, розпорядження, інструкції та регламенти. Доцільно акцентувати увагу на їх обов'язковому характері та ролі нормативних і внутрішніх документів у регулюванні управлінських процесів.

Розкриваючи ознаки раціональної структури підприємства, здобувач повинен зосередити увагу на чіткому розподілі повноважень і відповідальності, оптимальній кількості рівнів управління та відповідності структури цілям і стратегії підприємства.

Відповідаючи щодо типів організаційних структур, здобувач повинен показати відмінності між ними за принципами побудови, рівнем централізації та характером взаємодії підрозділів. Основну увагу доцільно зосередити на умовах доцільного застосування кожного типу структури.

Розкриваючи принципи управління діяльністю підприємства, здобувач повинен охарактеризувати їх як базові правила, що визначають побудову та функціонування системи управління. Доцільно показати їх значення для забезпечення ефективності управлінських рішень і стабільного розвитку підприємства..

Основні поняття: виробнича структура підприємства; виробничий процес; метод управління; організаційна структура; принципи управління підприємством; структура підприємства; управління підприємством; функція управління.

Тестові завдання

1. Підприємство як система включає:

а) сукупність виробничих та функціональних підрозділів;

б) сукупність усіх виробничих підрозділів;

в) сукупність усіх функціональних підрозділів;
г) капітал;
д) всі відповіді правильні.
2. Кінцевою метою функціонування підприємства як системи є:
а) підвищення ефективності виробництва;
б) одержання прибутку шляхом випуску і реалізації конкурентоспроможної продукції високої рентабельності;
в) повна фінансова самостійність;
г) економічна самостійність;
д) немає правильної відповіді.
3. Захід або сукупність заходів у будь-якій людській діяльності, спосіб досягнення мети, шлях вирішення певного завдання це:
а) метод;
б) ціль;
в) принцип;
г) засіб;
д) немає правильної відповіді.
4. Сукупність загальноприйнятих правил, положень і норм це:
а) спосіб;
б) ціль;
в) принцип;
г) закономірність;
д) немає правильної відповіді.
5. Комплекс цехів, ферм, бригад, дільниць, інших виробничих підрозділів підприємства і форми їх взаємозв'язку, це:
а) комерційна структура;
б) загальна структура;
в) управлінська структура;
г) виробнича структура;
д) немає правильної відповіді.
6. Виробнича структура підприємства характеризує:
а) кількісне співвідношення внутрішніх структурних підрозділів підприємства;
б) розміри внутрішніх структурних підрозділів підприємства;
в) механізм взаємозв'язку внутрішніх структурних підрозділів підприємства;
г) немає правильної відповіді;
д) всі відповіді правильні.
7. Підприємство може складатися з:
а) виробничих структурних підрозділів;
б) споживчих структурних підрозділів;
в) функціональних структурних підрозділів;.
г) правильні відповіді а) та б);

д) правильні відповіді а) та в).

8. Організаційна структура підприємства визначається:

а) державою;

б) урядом;

в) парламентом;

г) законодавством;

д) самим підприємством.

9. Сукупність взаємопов'язаних основних, допоміжних та обслуговуючих процесів, у результаті яких вихідні матеріали й напівфабрикати перетворюються на готову продукцію це:

а) виробничий процес;

б) проєктування виробу;

в) процес згортання виробництва;

г) підготовчий процес;

д) немає правильної відповіді.

10. Виробничі процеси, які забезпечують умови для ритмічного функціонування основного виробництва, називаються:

а) основними;

б) додатковими;

в) складальними;

г) допоміжними;

д) обслуговуючими.

11. Цехи, де виробляється спеціалізована продукція для даного підприємства, називають:

а) основними;

б) допоміжними;

в) інструментальними;

г) обслуговуючими;

д) немає правильної відповіді.

12. Цехи, які забезпечують виробництво всім необхідним для нормального функціонування підприємства, називають:

а) основними;

б) допоміжними;

в) складальними;

г) інструментальними;

д) обслуговуючими.

13. До складу цехів входять:

а) основні виробничі дільниці;

б) проміжні виробничі дільниці;

в) допоміжні виробничі дільниці

г) правильні відповіді а) та б);

д) правильні відповіді а) та в).

14. Найменша адміністративно-виробнича ланка, в якій колектив працівників виконує однотипні технологічні роботи з виробництва однотипного продукту, це:

а) робоче місце;
б) склад;
в) цех;
г) дільниця;
д) завод.

15. Виробнича структура, яка має певний ступінь замкнутості:

а) предметна;
б) технологічна;
в) подетальна;
г) предметно-технологічна;
д) немає правильної відповіді.

Практичні завдання

Ситуація 1. На виробничій дільниці цеху промислового підприємства сталася поломка обладнання. Часу для очікування ремонтної бригади не було, оскільки необхідно до кінця робочого дня виконати термінове замовлення. Один з робітників виявив бажання ліквідувати несправність, хоча це й не входило до його посадових обов'язків. Майстер не заперечував і навіть підганяв робітника. Начальник цеху довідався про ці події.

Зміст аналізу ситуації:

1. Якими мають бути дії начальника цеху по відношенню до майстра, до робітника? Відповідь обґрунтуйте.

2. Чи доречно застосовувати соціально-психологічні методи в даній ситуації?

3. Яке рішення керівництву підприємства доцільно прийняти щодо організації роботи ремонтної бригади?

Ситуація 2. За результатами діяльності підприємства (зростання обсягу продаж, прибутку), з урахуванням ситуації на ринку сировини, цін конкурентів, запитів споживачів, керівництвом виробничого підприємства «Кернер» було вирішено знизити ціни на деякі види продукції. Минув місяць після прийняття цього рішення. Директор підприємства «Кернер» отримав інформацію, що один із менеджерів з продажу реалізує товар замовникам за старими цінами, а різницю залишає собі.

Зміст аналізу ситуації:

1. Якими мають бути дії директора підприємства по відношенню до менеджера, працівників відділу збуту?

2. Які методи управління доцільно застосувати в даній ситуації?

3. Які загальні функції управління доцільно посилити керівництву організації?

Ситуація 3. До начальника цеху звернувся майстер із раціоналізаторською пропозицією. Керівник не прийняв ідею підлеглого і навіть запевнив у її непридатності до впровадження. Як виявилося пізніше, начальник цеху привласнив собі раціоналізаторську ідею, звернувся до вищого керівництва підприємства з пропозицією про її впровадження. Розрахунки показали, що реалізація цієї ідеї забезпечить економію матеріальних ресурсів на 18 %. Ідея була підтримана і «раціоналізатор» отримав матеріальну винагороду. Майстер довідався про незаконне привласнення своєї ідеї і звернувся до дирекції підприємства з проханням вирішити це неподобство. Працівники цеху підтримали майстра і підтвердили правдивість інформації.

Зміст аналізу ситуації:

1. Якими мають бути дії вищого керівництва по відношенню до начальника цеху?
2. Якими мають бути дії вищого керівництва підприємства по відношенню до майстра?
3. Які методи управління будуть доречними в цій ситуації?
4. Які заходи слід здійснити для недопущення подібної ситуації в майбутньому?

Тема 5. Планування та прогнозування діяльності підприємства.

Мета: з'ясувати сутність та особливості планування та прогнозування діяльності підприємства, розглянути систему планів підприємства, методологію розробки бізнес-плану.

Питання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняттю «економічне проєктування»?
2. Назвіть ознаки стратегічного плану?
3. Розкрийте класифікацію видів прогнозування та дайте їх коротку характеристику?
4. Назвіть послідовність розробки тактичного плану діяльності підприємства?
5. Які головні завдання стоять перед фінансовим аналізом підприємства?
6. Які рекомендовані головні розділи бізнес-плану?
7. Які принципи планування виділяє вітчизняна наука?
8. На які підрозділи підприємства може покладатись завдання щодо формування оперативних, тактичних і стратегічних планів діяльності?

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.

2. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 215 с.

3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

5. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

6. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

7. Економіка підприємства: навч. посіб. (у схемах і таблицях) / кол. авт.; ред. Фісуненко П. А. Дніпро: ДДУВС, 2024. 150 с.

8. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

9. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

10. Шарко М.В., Мєшкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2025. 436 с.

Методичні поради

При відповіді на перше запитання здобувач повинен розкрити поняття економічного проєктування як процесу обґрунтування та розробки економічних рішень і показників майбутньої діяльності підприємства. Основну увагу слід зосередити на його ролі у виборі ефективних варіантів розвитку, раціональному використанні ресурсів та зниженні економічних ризиків.

Розкриваючи ознаки стратегічного плану, здобувач повинен зосередити увагу на його довгостроковому характері, орієнтації на досягнення місії та стратегічних цілей підприємства. Доцільно підкреслити комплексність, гнучкість та врахування впливу зовнішнього середовища.

Характеризуючи види прогнозування, здобувач повинен подати їх класифікацію за термінами, методами та об'єктами прогнозування. Основну увагу слід зосередити на відмінностях між коротко-, середньо- і довгостроковими прогнозами, а також між кількісними та якісними методами.

Розкриваючи послідовність розробки тактичного плану, здобувач повинен показати логіку переходу від аналізу вихідних умов до формування цілей, розробки планових показників і визначення ресурсного забезпечення. Доцільно наголосити на узгодженні тактичного плану зі стратегічними орієнтирами підприємства.

Відповідаючи щодо завдань фінансового аналізу, здобувач повинен зосередити увагу на оцінці фінансового стану, платоспроможності, рентабельності та фінансової стійкості підприємства. Основну увагу слід приділити використанню результатів аналізу для прийняття управлінських рішень.

Розкриваючи структуру бізнес-плану, здобувач повинен назвати його основні розділи та показати їх призначення. Доцільно зосередити увагу на тому, що бізнес-план відображає ідею проєкту, механізм її реалізації та очікувані економічні результати.

Характеризуючи принципи планування, здобувач повинен розкрити їх як науково обґрунтовані правила, що забезпечують ефективність планової діяльності. Основну увагу слід зосередити на принципах цілеспрямованості, системності, безперервності, реальності та гнучкості планів.

Відповідаючи на питання щодо розподілу функцій планування, здобувач повинен показати, що формування оперативних, тактичних і стратегічних планів може покладатися на різні підрозділи підприємства. Доцільно наголосити на ролі керівництва, планово-економічних, фінансових та функціональних служб у цьому процесі.

Основні поняття: прогноз; економічне прогнозування; планування; бізнес-план; бізнес-планування.

Тестові завдання

1. Наведіть види планування залежно від змісту та мети планування:

а) техніко-економічне;

б) стратегічне, поточне, директивне;

в) реактивне, інактивне, преактивне, інтерактивне;

г) оперативно-виробниче;

д) немає правильної відповіді.

2. Наведіть види планування залежно від типу цілей:

а) місячне, квартальне, річне, добове, змінне;

б) стратегічне, тактичне, оперативне;

в) ринкове, директивне, інтерактивне;

г) оперативно-виробниче;

д) немає правильної відповіді.

3. Надайте характеристику перспективного плану:

а) це комплексний план діяльності підприємства на кожний рік перспективного періоду, в якому вирішуються тактичні завдання. Він є логічним продовженням стратегічного плану;

б) це план виробничої діяльності підприємства на 2-5 років та план її забезпечення;

в) це план на середньостроковий період; у ньому вирішуються стратегічні завдання розвитку підприємства;

г) у ньому розв’язуються оперативні завдання;

д) немає правильної відповіді.

4. Які 3 основних види планів підприємства розрізняють залежно від тривалості планового періоду:

а) середньострокове, поточне, оперативне;

б) довгострокове, середньострокове, короткострокове;

в) перспективне, поточне, оперативне;

г) довгострокове, поточне, короткострокове;

д) стратегічне, поточне, календарне.

5. Головним призначенням написання бізнес-плану є:

а) мати детальний план діяльності підприємства;

б) знати коли і який прибуток підприємство зможе отримати;

в) знати як уникнути ризиків, що можуть виникнути під час написання та презентації бізнес-плану;

г) переконання потенційних інвесторів у тому, що підприємницький проєкт має чітко визначену мету, стратегію успіху та заслуговує на фінансовий супровід та підтримку;

д) немає правильної відповіді.

6. Найважливішою частиною бізнес-плану вважається:

а) організаційний план;

б) виробничий план;

в) маркетинговий план;

г) фінансовий план;

д) немає правильної відповіді.

7. Для досягнення мети фінансового аналізу підприємства проводиться:

а) прогноз основних тенденцій у фінансовому стані й результатах діяльності підприємства;

б) виявлення основних факторів, що викликали зміни у фінансовому стані й результатах;

в) дослідження рівня добробуту населення;

г) аналіз соціальних показників за проєктом;

д) правильна відповідь а) і б).

8. Фінансовий аналіз вирішує наступні завдання:

а) визначення рівня позикових ставок;

б) оцінити, оптимізувати й зіставити витрати та вигоди проєкту в кількісному вимірі;

в) розробка виробничої програми випуску продукції;

г) визначення прийнятності варіантів реалізації проєкту з погляду користувачів, населення регіону, де здійснюється проєкт;

д) правильна відповідь відсутня.

9. Один із методів аналізу фінансового стану і фінансових результатів підприємства:

а) факторний аналіз;

б) матричний;

в) лінійний;

г) прямий;

д) немає правильної відповіді.

10. Першим етапом проведення фінансового аналізу є:

а) аналіз фінансового стану підприємства, яке реалізує проєкт;

б) оцінка інвестиційних витрат і розрахунок поточних витрат за проєктом;

в) прогноз обсягів реалізації продукції проєкту;

г) прогнозування прибутків;

д) прогнозування збитків.

11. Останнім етапом проведення фінансового аналізу є:

а) розрахунок показників ефективності проєкту з урахуванням ризиків та невизначеності;

б) узгодження у часі припливу коштів та їх відпливу;

в) визначення потреб у фінансуванні;

г) прогноз бухгалтерського балансу;

д) визначення джерел фінансування.

12. Прогноз бухгалтерського балансу відображає:

а) узагальнення попередніх розрахунків, забезпечення необхідних сум коштів в обороті на певні дати, уточнення структури капіталу підприємства;

б) оцінка інвестиційних витрат і розрахунок поточних витрат за проєктом;

в) відображає припустимий розвиток накопичуваних активів і джерела їх формування;

г) немає правильної відповіді;

д) всі відповіді правильні.

13. Прогноз грошових потоків відображає:

а) узагальнення попередніх розрахунків, забезпечення необхідних сум коштів в обороті на певні дати, уточнення структури капіталу підприємства;

б) оцінка інвестиційних витрат і розрахунок поточних витрат за проєктом;

в) відображає припустимий розвиток накопичуваних активів і джерела їх формування;

г) явні і неявні витрати за проєктом;

д) немає правильної відповіді.

14. Джерела формування інвестиційних ресурсів поділяються на:

а) власні;

б) залучені;

в) позичкові;

г) акціонерні;

д) немає правильної відповіді.

Тема 6. Персонал підприємства, продуктивність та оплата праці.

Мета: сформувати знання щодо сутності, класифікації і структури персоналу підприємства, методів визначення чисельності окремих категорій працівників, продуктивності праці, форм і систем мотивації і стимулювання трудової діяльності працівників, регулювання оплати праці.

Питання для самоперевірки

1. Визначте категорії, на які поділяється персонал підприємства. Чи чинні вони для підприємств машинобудівної промисловості? Поясніть.
2. Якими чинниками визначається кваліфікація працівника? Якими показниками вона характеризується?
3. Яка основна мета визначення чисельності персоналу?
4. Визначте основні методи вимірювання та показники рівня продуктивності праці на підприємствах машинобудівної промисловості.
5. Охарактеризуйте систему розрахунків можливого підвищення продуктивності праці за рахунок дії певної сукупності та окремих чинників.
6. Чи існує взаємозв'язок між категоріями «ефективність праці», «продуктивність праці», «ціна робочої сили», «ціна послуг робочої сили»?
7. Яка об'єктивна необхідність застосування різних форм і систем оплати праці персоналу?
8. Розкрийте суть сучасних проблем формування й застосування систем преміювання персоналу підприємств. За що варто преміювати персонал підприємства машинобудівної промисловості?
9. Якою є принципова відмінність між погодинною і відрядною формами оплати праці? Коли доцільно їх використовувати? Поясніть на прикладах.

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.
2. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 215 с.
3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.
5. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.
6. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 1. – 537 с.

7. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 2. – 589 с.

8. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 3. – 528 с.

9. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

10. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

11. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

12. Шарко М.В., Мєшкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2025. 436 с.

Методичні поради

При відповіді на перше з запитань здобувач повинен розкрити поділ персоналу підприємства на основні категорії, зосередивши увагу на робітниках, керівниках, спеціалістах і службовцях. Доцільно показати, що такий поділ є універсальним і повністю застосовним для підприємств машинобудівної промисловості з урахуванням їх виробничої специфіки та складної техніко-технологічної структури.

Розкриваючи питання кваліфікації працівника, здобувач повинен зосередити увагу на чинниках, що її формують, зокрема рівні освіти, професійному досвіді, складності виконуваних робіт та рівні відповідальності. Доцільно зазначити, що кваліфікація характеризується тарифними розрядами, категоріями, класами та результатами атестації.

Відповідаючи щодо мети визначення чисельності персоналу, здобувач повинен показати її як забезпечення оптимального співвідношення між обсягами виробництва та трудовими ресурсами. Основну увагу слід зосередити на необхідності запобігання як дефіциту, так і надлишку персоналу.

Розкриваючи методи вимірювання продуктивності праці, здобувач повинен охарактеризувати натуральні, вартісні та трудові методи. Доцільно зосередити увагу на показниках виробітку та трудомісткості, які є найбільш поширеними на підприємствах машинобудівної промисловості.

Характеризуючи систему розрахунків підвищення продуктивності праці, здобувач повинен показати можливість її зростання за рахунок технічних, організаційних, економічних і соціальних чинників. Основну увагу слід зосередити на пофакторному аналізі та визначенні внеску кожного чинника у загальний результат.

Розкриваючи взаємозв’язок між категоріями ефективності праці, продуктивності праці, ціни робочої сили та ціни послуг робочої сили,

здобувач повинен показати їх як взаємопов'язані елементи системи трудових відносин. Важливо наголосити на тому, що зростання продуктивності праці є передумовою підвищення ефективності та економічно обґрунтованого рівня оплати праці.

Відповідаючи щодо необхідності застосування різних форм і систем оплати праці, здобувач повинен зосередити увагу на відмінностях у характері праці, умовах виробництва та рівні керованості результатів роботи. Основну увагу слід приділити ролі оплати праці як інструменту мотивації персоналу.

Розкриваючи сучасні проблеми преміювання персоналу, здобувач повинен зосередити увагу на недосконалості критеріїв, формалізації премій та слабкому зв'язку з кінцевими результатами діяльності. Доцільно показати, що на підприємствах машинобудівної промисловості преміювання має бути пов'язане з якістю продукції, дотриманням технологій, зниженням витрат і підвищенням продуктивності праці.

Характеризуючи відмінності між погодинною та відрядною формами оплати праці, здобувач повинен зосередити увагу на принципах нарахування заробітної плати та ступені залежності доходу від результатів праці. Доцільно показати, що погодинна форма ефективна за складних і регламентованих робіт, а відрядна – за можливості точного вимірювання обсягів виробітку.

Основні поняття: виробнича структура підприємства; виробничий процес; метод управління; організаційна структура; принципи управління підприємством; структура підприємства; управління підприємством; функція управління.

Тестові завдання

1. Персонал підприємства – це:

а) працівники, які мають значний стаж роботи на підприємстві;

б) працівники, які мають високий рівень кваліфікації;

в) постійні працівники, які отримали необхідну професійну підготовку та (або) мають практичний досвід і навики роботи;

г) промислово-виробничий персонал підприємства.

2. Кваліфікація – це:

а) сукупність спеціальних знань і сукупних навиків, які визначають підготовленість працівника виконувати професійні функції певної складності;

б) категорія, яка характеризує відносно вузький вид робіт і вимагає додаткових специфічних знань;

в) категорія, що відображає якість і складність праці.

3. З перелічених працівників виберіть тих, котрі належать до основних робітників:

а) токар обробного цеху;

б) оператор автонавантажувача складу готової продукції;

в) столяр у цеху з виробництва тари;

г) гардеробник у корпусі заводоуправління;

д) слюсар механоскладального цеху;

е) слюсар з ремонту обладнання дільниці штампування.

4. Чисельність керівників, спеціалістів і службовців визначається:

а) аналогічно чисельності основних і допоміжних робітників;

б) за встановленими нормами трудомісткості виконання певних робіт;

в) на основі затвердженого на підприємстві штатного розпису, в якому встановлюється кількість працівників по кожній з указаних груп згідно з діючими нормативами чисельності;

г) за аналогією з попередніми календарними періодами.

5. Поняття «продуктивність праці» включає:

а) витрати суспільно необхідної праці на виробництво одиниці продукції;

б) витрати живої праці на виробництво одиниці продукції;

в) продуктивна сила праці, тобто здатність за одиницю робочого часу створити певну споживчу вартість;

г) міра кількості витраченої праці;

д) кількість виробленої продукції за одиницю робочого часу.

6. Рівень продуктивності праці характеризують:

а) фондовіддача, фондомісткість;

б) виробіток на одного працюючого (робітника);

в) трудомісткість продукції;

г) фондоозброєність праці;

д) прибуток.

7. До чинників підвищення продуктивності праці належать:

а) структурні зрушення у виробництві;

б) збільшення обсягів виробництва;

в) освоєння нових виробничих об’єктів;

г) розширення меж маркетингових досліджень.

8. Як називається комплекс причин, які спонукають працівників до цілеспрямованих дій, є рушійною силою людської діяльності та поведінки на основі глибокої особистої зацікавленості і залучення до її здійснення:

а) мотивація;

б) координація дій;

в) психологія поведінки;

г) організація діяльності.

9. Оплата праці – це:

а) заробіток у вигляді винагород, інших заохочувальних і компенсаційних виплат;

б) будь-який заробіток, що залежить від результатів праці працівника і визначається тарифними ставками, розцінками, посадовими окладами;

в) будь-який заробіток, що за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу або

надані послуги;

г) встановлений державою розмір заробітної плати, нижче якого не може здійснюватись оплата за фактично виконану роботу;

д) будь-який заробіток, обчислений, як правило, у грошовому виразі, що його за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану роботу або надані послуги.

10. Для відрядної форми оплати праці характерна оплата праці відповідно до:

а) кількості виготовленої продукції;

б) кількості відпрацьованого часу;

в) кількості наданих послуг;

г) посадових окладів.

11. Яку систему оплати праці доцільно використовувати на підприємстві, якщо праця робітників на ньому не піддається нормуванню, а керівництво підприємства прагне створити робітникам мотиви для якісного виконання ними своїх обов'язків?

а) погодинно-преміальну;

б) просту погодинну;

в) пряму відрядну;

г) відрядно-преміальну або відрядно-прогресивну.

12. Яку систему оплати праці доцільно використовувати в структурному підрозділі підприємства, де добре організоване нормування праці і можливий облік виробітку понад встановлені норми?

а) відрядно-преміальну або відрядно-прогресивну;

б) просту погодинну;

в) пряму відрядну;

г) погодинну-преміальну.

Практичні завдання

Задача 1. У звітному році трудомісткість виробничої програми підприємства становила 1778000 нормо-годин. Передбачається, що в наступному році через ускладнення продукції загальна трудомісткість збільшиться на 8%. У звітному році річний плановий фонд часу одного робітника становив 2000 нормо-годин. Очікується, що наступного року він збільшиться на 10%. Виконання норми виробітку кожним працівником утримається на рівні 110%. Як зміниться рівень чисельності виробничого персоналу у плановому році?

Задача 2. Визначте зміну чисельності працюючих на підприємстві, якщо ріст випуску валової продукції запланований на 10%, а продуктивність праці в плановому періоді зросте порівняно з базовим на 4,5%.

Задача 3. Визначити чисельність працюючих у плановому періоді, якщо відомо, що випуск продукції в плановому періоді виросте порівняно з базовим на 7,8%, а продуктивність праці збільшиться на 5,1%. Обсяг валової продукції в

базовому періоді становить 12,5 млн грн, чисельність промислово-виробничого персоналу – 1850 чоловік.

Задача 4. Визначити ріст продуктивності праці та економію робочої сили в результаті збільшення кооперованих поставок. У плановому році обсяг випуску продукції збільшується на 8%, питома вага кооперативних поставок у товарній продукції виросте з 9 до 16%. Число працюючих в базовому році – 3200 осіб.

Задача 5. Визначити загальний відсоток росту продуктивності обладнання в плановому році і кількість вивільнених робітників, якщо відомо, що з 1 січня планового року на підприємстві буде додатково встановлено 47 верстатів, продуктивність яких вища від продуктивності діючих на 40%. В результаті модернізації 35 верстатів їх продуктивність збільшиться на 16%. Верстатний парк складає в поточному році 652 одиниці, які обслуговуються 1120 робітниками.

Задача 6. Розрахувати місячну заробітну плату робітника IV розряду при погодинно-преміальній системі, якщо відомо, що за місяць робітник відпрацював 21 день. За високу якість виконаних робіт йому повинна бути виплачена премія в розмірі 20% місячної тарифної ставки.

Задача 7. Визначити місячну заробітну плату робітника, який працює за прямою відрядною оплатою праці. Фактичний виробіток готової продукції за місяць складає 310 деталей, відрядна розцінка за одиницю продукції – 430,2 грн.

Задача 8. Визначити непряму відрядну заробітну плату наладчика III розряду, який обслуговує 20 верстатів. На верстатах середній коефіцієнт виконання норм за місяць становить 1,17. За місяць робітник відпрацював 170 годин.

Тема 7. Необоротні та оборотні активи підприємства.

Мета: сформувати систему знань щодо розуміння економічної сутності та класифікації активів підприємства, місця необоротних і оборотних активів в них, а також щодо змісту, ролі та напрямів ефективного використання основних та оборотних засобів підприємства.

Питання для самоперевірки

1. Визначте сутність і склад необоротних активів підприємства.
2. Яка роль основних засобів у виробничій діяльності підприємства?
3. Наведіть приклади активної та пасивної частин основних засобів.
4. У чому полягає вартісна оцінка основних засобів?
5. Визначте механізм відтворення основних засобів підприємства.
6. Визначте показники ефективності використання основних засобів підприємства.

7.Наведіть основні напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства.

8. Розкрийте суть та виділіть особливості нематеріальних активів.

9. Вкажіть відмінності між оборотними та необоротними активами підприємства.

10. Охарактеризуйте складові оборотних активів підприємства.

11. Розкрийте механізм визначення нормативів оборотних активів для окремих їх складових елементів.

12. Які завдання ставляться перед підприємством для прискорення оборотності оборотних активів?

13. Визначте показники ефективності використання оборотних активів підприємства.

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.

2. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 215 с.

3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

5. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

6. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

7. Економіка підприємства: навч. посіб. (у схемах і таблицях) / кол. авт.; ред. Фісуненко П. А. Дніпро: ДДУВС, 2024. 150 с.

8. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

9. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

10. Шарко М.В., Мєшкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2025. 436 с.

Методичні поради

При відповіді на перше з питань здобувач повинен розкрити сутність необоротних активів як частини майна підприємства, що використовується у діяльності тривалий час і поступово переносить свою вартість на продукцію. Основну увагу слід зосередити на їх складі, зокрема основних засобах, нематеріальних активах та довгострокових фінансових вкладеннях.

Розкриваючи роль основних засобів, здобувач повинен показати їх значення як матеріально-технічної бази виробництва. Доцільно наголосити на визначальному впливі стану та рівня використання основних засобів на обсяги виробництва, якість продукції та собівартість.

Характеризуючи активну і пасивну частини основних засобів, здобувач повинен навести приклади та показати їх функціональні відмінності. Основну увагу слід зосередити на тому, що активна частина безпосередньо бере участь у виробничому процесі, тоді як пасивна створює умови для його здійснення.

Розкриваючи вартісну оцінку основних засобів, здобувач повинен зосередити увагу на формах їх оцінювання. Доцільно показати значення первісної, відновної та залишкової вартості для обліку, аналізу й управління основними засобами.

Визначаючи механізм відтворення основних засобів, здобувач повинен показати процес їх оновлення через просте та розширене відтворення. Основну увагу слід зосередити на ролі амортизаційних відрахувань та інвестицій у забезпеченні безперервності виробництва.

Розкриваючи показники ефективності використання основних засобів, здобувач повинен зосередити увагу на таких показниках, як фондовіддача, фондомісткість, фондоозброєність та рентабельність основних засобів.

Характеризуючи напрями підвищення ефективності використання основних засобів, здобувач повинен зосередити увагу на технічному переоснащенні, модернізації, підвищенні змінності роботи обладнання та поліпшенні організації виробництва.

Розкриваючи сутність нематеріальних активів, здобувач повинен показати їх як об’єкти, що не мають матеріальної форми, але забезпечують економічні вигоди підприємству. Доцільно зосередити увагу на їх особливостях, зокрема унікальності, обмеженості прав використання та складності оцінювання.

Відповідаючи щодо відмінностей між оборотними та необоротними активами, здобувач повинен зосередити увагу на строках використання, швидкості обігу та способі перенесення вартості на продукцію.

Розкриваючи склад оборотних активів, здобувач повинен охарактеризувати виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, дебіторську заборгованість та грошові кошти як основні їх елементи.

Визначаючи механізм нормування оборотних активів, здобувач повинен показати порядок розрахунку нормативів за окремими елементами. Основну увагу слід зосередити на встановленні економічно обґрунтованих мінімальних обсягів оборотних ресурсів.

Розкриваючи завдання прискорення оборотності оборотних активів, здобувач повинен зосередити увагу на скороченні тривалості виробничого циклу, зменшенні запасів та підвищенні платіжної дисципліни.

Характеризуючи показники ефективності використання оборотних активів, здобувач повинен зосередити увагу на коефіцієнті оборотності, тривалості одного обороту та рентабельності оборотних активів.

Основні поняття: амортизація; виробничі основні засоби; відтворення основних засобів; зношення основних засобів; нематеріальні активи; основні засоби підприємства; первісна вартість об'єкта основних засобів; фізичне зношення; фондовіддача; виробничі запаси; власні оборотні активи; дебіторська заборгованість; незавершене виробництво; оборотний капітал підприємства; оборотні активи підприємства; операційний цикл.

Тестові завдання

1. Не є елементом необоротних активів:
а) нематеріальні активи;
б) основні засоби;
в) інвестиційна нерухомість;
г) довгострокові біологічні активи;
д) запаси.

2. Не є елементом оборотних активів:
а) поточні біологічні активи;
б) дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
в) гроші та їх еквіваленти;
г) відстрочені податкові активи;
д) витрати майбутніх періодів.

3. Основні засоби підприємства відображаються у:
а) першому розділі активу балансу;
б) другому розділі активу балансу;
в) третьому розділі активу балансу;
г) першому розділі пасиву балансу;
д) другому розділі пасиву балансу.

4. Господарський інвентар належить до:
а) нематеріальних активів;
б) оборотних активів;
в) активної частини основних засобів;
г) пасивної частини основних засобів;
д) чистих активів.

5. Мінімально допустимі строки корисного використання транспортних засобів відповідно до Податкового кодексу України становлять:
а) 10 років;
б) 4 роки;
в) 2 роки;
г) 5 років;
д) 6 років.

6. Фактична вартість основних засобів на момент їх придбання і взяття на баланс підприємства – це:

а) первісна вартість основних засобів;

б) залишкова вартість основних засобів;

в) повна вартість основних засобів;

г) відновна вартість основних засобів;

д) усі відповіді правильні.

7. Залишкова вартість основних засобів:

а) це їх вартість у новому незношеному стані;

б) це реально існуюча їх вартість, що не перенесена на вартість готової продукції;

в) це вартість їх відтворення в сучасних умовах виробництва;

г) це сукупність витрат, пов'язаних з придбанням об'єктів основних засобів;

д) немає правильної відповіді.

8. Оборотні активи – це:

а) виробничі запаси;

б) виробничі запаси, незавершене виробництво;

в) виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва;

г)виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів;

д) виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів, нематеріальні активи.

9. Оборотні активи підприємства відображаються у:

а) першому розділі активу балансу;

б) другому розділі активу балансу;

в) третьому розділі активу балансу;

г) першому розділі пасиву балансу;

д) другому розділі пасиву балансу.

10. До оборотних активів у сфері обігу не належить:

а) готова продукція;

б) дебіторська заборгованість;

в) грошові кошти на розрахунковому та інших рахунках;

г) готівка в касі;

д) кредиторська заборгованість.

11. Ефективність використання оборотних активів характеризують:

а) прибуток, рентабельність виробництва;

б) рівень віддачі оборотних активів;

в) коефіцієнт оборотності оборотних активів, середня тривалість одного обороту;

г) фондовіддача, фондомісткість продукції;

д) фондоозброєність праці.

12. Узагальнюючим показником ефективності використання оборотних активів підприємства є:

а) фондомісткість;

б) коефіцієнт оновлення основних засобів;

в) коефіцієнт інтенсивного використання обладнання;

г) коефіцієнт екстенсивного використання обладнання;

д) немає правильної відповіді.

13. Грошові кошти у касі підприємства і на банківських рахунках є:

а) високоліквідними;

б) середньоліквідними;

в) низьколіквідними;

г) неліквідними;

д) немає правильної відповіді.

14. До оборотних активів з низькою оборотністю належать:

а) сезонні запаси сировини і матеріалів;

б) запаси готової продукції із зниженим попитом;

в) довгострокова та короткострокова дебіторська заборгованість;

г) всі форми поточних фінансових інвестицій терміном більше шести місяців;

а) усі відповіді правильні.

Практичні завдання

Задача 1. Визначити показники стану та ефективності використання основних засобів (фондовіддачу, фондомісткість, фондоозброєність), якщо відомо, що вартість основних засобів на початок року становила 69000 тис. грн. 10 лютого буде введено основних засобів на 2600 тис. грн, а 22 липня виведено на 4000 тис. грн. Обсяг випуску продукції за рік становить 950000 тис. грн. Чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства дорівнює 70 осіб.

Задача 2. Визначити середньорічну вартість основних засобів підприємства, якщо їх вартість на 1 січня звітного року становила 6000 тис. грн, у травні було введено основних засобів на суму 850 тис. грн, а в вересні виведено – на 400 тис. грн. Також розрахувати фондовіддачу, фондомісткість і фондоозброєність, якщо чисельність промислово-виробничого персоналу підприємства становить 40 чоловік, а обсяг реалізованої продукції за рік – 135000 тис. грн.

Задача 3. Розрахувати суми річних амортизаційних відрахувань за устаткуванням цеху на основі методу зменшення залишкової вартості, якщо первісна вартість устаткування склала 1680 тис. грн, його ліквідаційна вартість – 1200 тис. грн. Корисний термін служби даного устаткування – 3 роки.

Задача 4. Встановити норматив оборотних активів у виробничих запасах, якщо відомо, що за один день витрачається 8,5 т сировини, ціна 1 т –

10 тис. грн. Сировина доставляються на підприємство кожних 20 днів, тривалість транспортування – 3 дні, підготовчий запас – 5 днів.

Задача 5. Розрахувати коефіцієнти оборотності і завантаження оборотних активів, а також тривалість одного їх обороту згідно таких даних:

а) річний обсяг реалізованої продукції – 78,5 млн грн;

б) норматив власних оборотних активів: станом на 01.01 планового року – 8,2 млн грн; станом на 01.04 – 8,0 млн грн; станом на 01.07 – 8,4 млн грн; станом на 01.10 – 8,5 млн грн; станом на 01.01 – 8,8 млн грн.

Задача 6. Випуск продукції підприємства за рік становить 50 млн од. Собівартість виробу – 720 грн, а ціна – на 25 % перевищує його собівартість. Загальна потреба підприємства в оборотних активах – 5 млн грн. Тривалість виробничого циклу виготовлення виробів – 7 днів. Коефіцієнт наростання витрат – 0,65. Визначити:

а) норматив оборотних активів у незавершеному виробництві;

б) коефіцієнт оборотності оборотних активів;

в) тривалість одного обороту оборотних активів.

Тема 8. Виробнича потужність, продукція та конкурентоспроможність підприємства.

Мета: розкрити взаємозв'язок між потужністю підприємства та обсягами виготовлення та реалізації продукції.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність поняття «виробнича потужність підприємства».
2. Які із факторів впливу на виробничу потужність є найважливішими і чому?
3. Визначте зміст інтенсифікації виробничих процесів як одного із шляхів підвищення ефективності використання виробничих потужностей підприємства.
4. Що розуміють під конкурентоспроможністю продукції та які фактори на неї впливають?
5. Які методи оцінки конкурентоспроможності продукції Ви знаєте?
6. Назвіть відомі Вам параметри конкурентоспроможності продукції.
7. Які параметри належать до економічних параметрів конкурентоспроможності?

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.

2. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 215 с.

3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

5. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

6. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 1. – 537 с.

7. Економіка підприємства : підручник : у 3 т. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т ; за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. – Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. – Т. 2. – 589 с.

8. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

9. Економіка підприємства: навч. посіб. (у схемах і таблицях) / кол. авт.; ред. Фісуненко П. А. Дніпро: ДДУВС, 2024. 150 с.

10. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

11. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

12. Шарко М.В., Мєшкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2025. 436 с.

Методичні поради

При відповіді на перше питання здобувач повинен розкрити сутність поняття «виробнича потужність підприємства» як максимально можливого обсягу випуску продукції за певний період часу за умови повного та раціонального використання наявних засобів виробництва. Основну увагу слід зосередити на зв'язку виробничої потужності з технічним рівнем обладнання, організацією виробництва та режимом роботи підприємства.

При відповіді на друге питання здобувач повинен охарактеризувати фактори, що впливають на виробничу потужність підприємства. Доцільно звернути увагу на технічні, організаційні та технологічні фактори, підкресливши, що вирішальне значення мають рівень оснащеності обладнанням, його продуктивність і ступінь завантаження.

При відповіді на третє питання здобувач повинен розкрити зміст інтенсифікації виробничих процесів як напряму підвищення ефективності використання виробничих потужностей. Основну увагу слід зосередити на підвищенні продуктивності праці, скороченні втрат часу та ресурсів, удосконаленні технологій і організації виробництва.

При відповіді на четверте питання здобувач повинен розкрити поняття конкурентоспроможності продукції як здатності продукції задовольняти

потреби споживачів краще, ніж аналогічна продукція конкурентів. Доцільно показати вплив як споживчих, так і економічних факторів на рівень конкурентоспроможності.

При відповіді на п'яте питання здобувач повинен назвати основні методи оцінки конкурентоспроможності продукції. Слід звернути увагу на порівняльні, інтегральні та параметричні методи оцінки, що ґрунтуються на зіставленні продукції з аналогами.

При відповіді на шосте питання здобувач повинен охарактеризувати параметри конкурентоспроможності продукції. Основну увагу слід зосередити на технічних, економічних та експлуатаційних параметрах, які визначають споживчу цінність продукції.

При відповіді на сьоме питання здобувач повинен визначити економічні параметри конкурентоспроможності продукції. Доцільно підкреслити, що до них належать ціна продукції, витрати на її придбання та експлуатацію, а також співвідношення ціни і корисного ефекту для споживача.

Основні поняття: виробнича потужність; асортимент; валова продукція; внутрішньозаводський оборот; конкурентоспроможність підприємства; конкурентоспроможність продукції; номенклатура продукції; параметри конкурентоспроможності; продукція; реалізована продукція; технічні параметри конкурентоспроможності продукції; товарна продукція.

Тестові завдання

1. Асортимент продукції – це …

а) певна сукупність товарів, яка відрізняється відповідними техніко-економічними показниками (за типорозмірами, потужністю, продуктивністю, дизайном тощо) і відповідає в цілому профілю діяльності підприємства, задовольняючи найбільш повно вимоги певних категорій споживачів;

б) прогноз потреби у продукції підприємства;

в) максимально можливий випуск продукції;

г) перелік видів продукції, що виробляється;

д) немає правильної відповіді.

2. Номенклатура – це …

а) перелік назв окремих видів продукції;

б) прогноз потреби у продукції підприємства;

в) максимально можливий випуск продукції;

г) різновидність виробів у межах даного асортименту;

д) немає правильної відповіді.

3. Обсяг продукції у вартісному виразі визначається показниками:

а) товарна, реалізована, чиста та валова продукція;

б) валовий оборот, внутрішньозаводський оборот;

в) валовий оборот + відповіді пункту а);

г) обсяг незавершеного виробництва;

д) усі відповіді правильні.

4. Продукція, що протягом певного часу перебуває на різних стадіях технологічного циклу, називається:

а) напівфабрикатом;

б) готовим виробом;

в) заготовкою;

г) номенклатурою;

д) немає правильної відповіді.

5. Які елементи включаються до вартості товарної продукції підприємства?

а)готова продукція, включаючи вироби широкого вжитку, призначена для відпуску споживачам, а також для різних невиробничих потреб підприємства;

б) напівфабрикати;

в) тара власного виробництва, якщо у відпускній ціні не врахована її вартість;

г) продукція, що реалізується підприємством на сторону;

д) усі вказані вище елементи включають у вартість товарної продукції.

6. Загальна вартість усіх видів готової продукції, робіт і послуг виробничого характеру, що підготовлена для реалізації – це …

а) товарна продукція;

б) реалізована продукція;

в) товарна продукція;

г) чиста продукція;

д) умовно чиста продукція.

7. Товарна продукція, яка включає в себе зміну залишків незавершеного виробництва протягом розрахункового періоду називається:

а) валовою продукцією;

б) реалізованою продукцією;

в) товарною продукцією;

г) чистою продукцією;

д) умовно-чистою продукцією.

8. Показник реалізованої продукції визначається за формулою:

а) $РП = ТП + (НЗВ_к-НЗВ_п)+(І_к-І_п)$;

б) $РП =ТП– ((ЗГП_к-ЗГП_п)+(В_{пк}-В_{пп}))$;

в) $РП = ТП – М – А$;

г) $РП= ТП+А$;

д) немає правильної відповіді.

9. Якими натуральними показниками вимірюється виробнича програма?

а) максимально можливий обсяг виготовленої продукції;

б) обсяг продукції в натуральних одиницях за номенклатурою та асортиментом;

в) обсяг продукції в натуральному та грошовому вимірі;

г) вартість окремих асортиментних груп продукції;

д) немає правильної відповіді.

10. Розробляючи виробничу програму, підприємство повинно враховувати:

а) попит споживачів;

б) державні контракти та державне замовлення;

в) портфель замовлень на продукцію інших споживачів;

г) усі відповіді правильні;

д) немає правильної відповіді.

11. Конкурентоспроможність продукції – це…

а) властивість (сукупність властивостей) продукції та її сервісу, яка характеризується ступенем реального або потенційного задоволення ним конкретної потреби, порівняно з аналогічними товарами, представленими на цьому ринку;

б) спроможність продукції відповідати вимогам даного ринку в аналізований період;

в) характеристика продукції, що відображає її відмінність від товару-конкурента за ступенем відповідності конкретній суспільній потребі та за витратами на її задоволення;

г) здатність витримувати конкуренцію на ринку (наявність вагомих переваг над виробами інших товаровиробників);

д) усі відповіді правильні.

12. Інтегральний показник конкурентоспроможності розраховується за формулою:

а) $I_{КС} = I_{ЕП} + I_{ТП}$;

б) $I_{КС} = I_{ЕП} \times I_{ТП}$;

в) $I_{КС} = I_{НП} \times I_{ТП}$;

г) $I_{КС} = I_{НП} \times \frac{I_{ТП}}{I_{ЕП}}$.

13. Виробнича потужність підприємства – це:

а) перелік позицій продукції підприємства в номенклатурі і асортименті;

б) продуктивність існуючого обладнання на підприємстві;

в) планова пропускна здатність основних виробничих цехів;

г) максимальний обсяг продукції, що виготовлений основними цехами підприємства;

д) максимально реальні можливості випуску продукції необхідної якості в номенклатурі і асортименті плану за певний проміжок часу (зміну, добу, місяць, рік) при оптимальному використанні обладнання і реалізації намічених заходів щодо вдосконалення техніки, технології, організації виробництва і праці на підприємстві;

є) максимально можливий обсяг випуску продукції протягом встановленого проміжку часу за встановлених організаційно-технічних умов.

14. На виробничу потужність підприємства впливають такі чинники:

а) кількість встановленого обладнання;
б) форма власності підприємства;
в) режим роботи обладнання підприємства;
г) вікова структура персоналу;
д) продуктивність токарного парку підприємства;
є) структура основних засобів;
є) кваліфікація робітників;
ж) територіальне розміщення підприємства;
з) строк служби обладнання.

15. Вихідна виробнича потужність визначається як:

а) виробнича потужність на кінець розрахункового періоду;

б) виробнича потужність, яка забезпечувалась ліквідовуваними основними засобами;

в) виробнича потужність, що є базою для обчислення темпів росту обсягу випуску продукції підприємства;

г) виробнича потужність, яку приймають для розрахунку виробничої програми підприємства;

д) виробнича потужність на початок розрахункового періоду.

Практичні завдання

Задача 8.1. Розрахувати річну потужність випалювальної обертальної печі безперервної дії за такими даними: вага сировини за одне завантаження – 80 тон, корисний вихід продукту з печі – 85%, тривалість відпалу – 18 годин. Планові втрати часу на профілактичні огляди та ремонти – 180 годин / рік.

Задача 8.2. Визначте величину потужності фрезерувального обладнання, якщо відомо, що кількість встановленого обладнання на підприємстві становить 9 од., дійсний фонд часу роботи одиниці обладнання 4000 год., а прогресивна трудомісткість одного виробу складає 0,33 нормо-години?

Задача 8.3. Планом підприємства на рік передбачено виготовити 2300 шт. виробів А, 2800 шт. виробів Б, 1200 шт. виробів В. Оптова ціна одного виробу відповідно складе: А – 380 грн, Б – 300 грн, В – 250 грн. Вартість інших виробів в оптових цінах підприємства склала 740 тис. грн. Крім того, заплановані послуги промислового характеру на сторону в оптових цінах підприємства на суму 130 тис. грн. Визначити обсяг товарної продукції.

Задача 8.4. Завод у планованому році повинен реалізувати основної продукції на 26 млн грн; крім того, заплановані послуги іншим підприємствам на суму 5 млн грн; напівфабрикатів буде виготовлено на 210 млн грн; з них у виробництві буде спожито на 205 млн грн. Розмір незавершеного виробництва на кінець року передбачається збільшити в порівнянні з початком року на 75 млн грн. Визначити розмір реалізованої й валової продукції підприємства в плановому році.

Задача 8.5. Визначити прогнозовані обсяги валової, товарної й реалізованої продукції підприємства «Надія» з виокремленням головного

підприємства й двох його дочірніх підприємств. Вихідні дані для необхідних розрахунків наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Вихідні показники для обчислення виробленої і реалізованої продукції підприємства «Надія»

Вид і найменування продукції	Продажна ціна, грн.	Прогнозований випуск продукції за структурними підрозділами об'єднання					
		Головне підприємство		Дочірня фірма № 1		Дочірня фірма № 2	
		К-ть, од.	Вартість, млн грн	К-ть, од.	Вартість, млн грн	К-ть, од.	Вартість, млн грн
Залишки готової продукції на складах							
• на початок року	×	×	7,2	×	4	×	4,8
• на кінець року	×	×	6	×	4	×	6,5
Випуск готових виробів							
Гідравлічна машина МГВ-5	72000	5000	×	—	×	—	×
Машина ГМС-50	156000	7000	×	—	×	4000	×
Машина з пульсатором на 25т ГРМ-2	194000	4500	×	—	×	12000	×
Прес для випробування будівельних матеріалів:							
• 2ПГ-250	46000	—	×	5000	×	—	×
• 2ПГ-300	21000	—	×	10000	×	—	×
• 2ПГ-40	15000	—	×	28000	×	—	×
Прес для випробування труб ПА-060	416000	—	×	—	×	1500	×
Молотки	35	1000000	×	1500000	×	3500000	×
Плоскогубці	50	800000	×	1000000	×	2200000	×
Інша продукція і послуги							
Виготовлення тари	×	×	9	×	10,5	×	13
Механічна обробка литва замовника	×	×	5	×	4	×	6,8
Капітальний ремонт устаткування	×	×	1	×	1,2	×	2,4
Приріст залишків незавершеного виробництва	×	×	+7,5	×	+8	×	+9,5

Тема 9. Витрати та фінансово-економічні результати діяльності підприємства.

Мета: з'ясувати сутнісну характеристику витрат підприємства та їх вплив на фінансово-економічні результати та ефективність діяльності підприємства.

Питання для самоперевірки

1. Що таке собівартість продукції та яка економічна роль цього показника?
2. Яка економічна роль поділу витрат на постійні та змінні?
3. Для чого складаються калькуляції на продукцію та що є об'єктами калькулювання на підприємстві?
4. Пояснити, чим кошторис виробництва відрізняється від собівартості продукції?
5. Визначте основні відмінності між одноелементними та комплексними витратами.
6. Назвіть основні чинники зниження витрат підприємства.
7. Що таке прибуток підприємства? Які функції він виконує?
8. Визначте методику формування валового прибутку.
9. У чому різниця між прибутком від операційної діяльності та прибутком до оподаткування?
10. Яким чином формується чистий прибуток підприємства?
11. Що таке ефективність виробництва та якими показниками вона вимірюється?
12. Розкрийте економічний зміст рентабельності підприємства.
13. Які показники характеризують фінансовий стан підприємства?

Рекомендована література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, зі змінами та доповненнями. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17.
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019**.**
3. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.
4. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 215 с.
5. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
6. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

7. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

8. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

9. Єпіфанова І. Вплив використання сучасних технологій на ефективність діяльності машинобудівних підприємств країни. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 72. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-7.

10. Кривов'язюк І.В., Бурбан О.В. Фактори ефективності логістичної системи машинобудівного підприємства у формуванні його вартості. Ефективна економіка. 2025. №10. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.83%20.

11. Кривов'язюк І.В., Рудь Н.Т. Методологія оцінки впливу ІКТ-інтеграції на продуктивність та ефективність промислових підприємств України. ГРААЛЬ НАУКИ: міжнар. наук. журнал. 2025. № 58. С. 305-312.

12. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.

Методичні поради

Розкриваючи сутність собівартості продукції, здобувач повинен показати її як грошове вираження сукупних витрат підприємства на виробництво та реалізацію продукції. Доцільно наголосити на економічній ролі собівартості як бази формування ціни, визначення прибутку та оцінки ефективності господарської діяльності.

Характеризуючи поділ витрат на постійні та змінні, здобувач повинен показати його економічне значення для аналізу поведінки витрат залежно від обсягу виробництва. Основну увагу слід зосередити на використанні такого поділу при розрахунку точки беззбитковості, плануванні прибутку та обґрунтуванні управлінських рішень.

Розкриваючи призначення калькуляцій, здобувач повинен показати їх роль у визначенні собівартості окремих видів продукції, робіт або послуг. Доцільно зазначити, що об'єктами калькулювання є конкретні вироби, замовлення, процеси або їх етапи залежно від особливостей виробництва.

Пояснюючи відмінності між кошторисом виробництва та собівартістю продукції, здобувач повинен зосередити увагу на різному рівні узагальнення витрат. Слід підкреслити, що кошторис відображає загальні витрати підприємства за період, тоді як собівартість характеризує витрати, віднесені на одиницю продукції.

Визначаючи відмінності між одноелементними та комплексними витратами, здобувач повинен показати їх різний склад і економічну природу. Доцільно наголосити на тому, що одноелементні витрати включають один елемент, а комплексні поєднують кілька різнорідних витрат.

Розкриваючи чинники зниження витрат підприємства, здобувач повинен зосередити увагу на технічному вдосконаленні виробництва,

раціональному використанні ресурсів, підвищенні продуктивності праці та поліпшенні організації виробничих процесів.

Характеризуючи прибуток підприємства, здобувач повинен показати його як фінансовий результат діяльності та джерело розвитку. Доцільно розкрити функції прибутку, зокрема відтворювальну, стимулюючу та оціночну.

Визначаючи методику формування валового прибутку, здобувач повинен показати порядок його розрахунку як різниці між чистим доходом від реалізації продукції та її виробничою собівартістю. Основну увагу слід зосередити на значенні цього показника для оцінки результатів основної діяльності.

Порівнюючи прибуток від операційної діяльності та прибуток до оподаткування, здобувач повинен показати відмінності у складі доходів і витрат, що їх формують. Доцільно підкреслити, що прибуток до оподаткування враховує також фінансові та інші результати діяльності підприємства.

Розкриваючи порядок формування чистого прибутку, здобувач повинен зосередити увагу на його визначенні шляхом зменшення прибутку до оподаткування на суму податку на прибуток та інших обов'язкових платежів. Слід показати значення чистого прибутку для самофінансування та розвитку підприємства.

Визначаючи ефективність виробництва, здобувач повинен показати її як співвідношення результатів діяльності та витрачених ресурсів. Доцільно звернути увагу на систему показників, за допомогою яких вона вимірюється.

Розкриваючи економічний зміст рентабельності підприємства, здобувач повинен показати її як відносний показник прибутковості, що відображає ефективність використання витрат, активів або капіталу.

Характеризуючи фінансовий стан підприємства, здобувач повинен зосередити увагу на показниках ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та ділової активності, які відображають здатність підприємства стабільно функціонувати та розвиватися..

Основні поняття: витрати; операційні витрати; собівартість продукції; калькулювання; кошторис витрат; валовий прибуток; ефективність діяльності; прибуток; прибуток від операційної діяльності; рентабельність діяяльності; рентабельність продукції; фінансовий стан підприємства; чистий дохід від реалізації продукції; чистий прибуток.

Тестові завдання

1. Операційні витрати підприємства – це:

а) поточні витрати підприємства;
б) інвестиційні витрати підприємства;
в) фінансові витрати підприємства;
г) стратегічні витрати підприємства;

д) непрямі витрати підприємства.

2. Економічним показником, що характеризує вартісну форму витрат на підготовку виробництва, виготовлення продукції та її збут, є:

а) прибуток підприємства;

б) собівартість продукції;

в) операційні витрати підприємства;

г) рентабельність підприємства;

д) усі відповіді правильні.

3. Витрати, які мають єдиний економічний зміст, є:

а) комплексними;

б) одноелементними;

в) прямими;

г) накладними;

д) поточними.

4. За зв'язком з обсягом виробництва витрати поділяються на:

а) поточні, інвестиційні;

б) виробничі, невиробничі;

в) основні, накладні;

г) постійні, змінні;

д) повні, питомі.

5. Витрати, які залишаються незмінними при зростанні обсягів виробництва, є:

а) постійними витратами;

б) змінними витратами;

в) матеріальними витратами;

г) прямими витратами;

д) непрямими витратами.

6. До змінних витрат відносяться:

а) заробітна плата управлінського персоналу;

б) витрати з реалізації продукції;

в) амортизаційні відрахування;

г) матеріальні витрати;

д) адміністративні та управлінські витрати.

7. Визначення обсягу витрат у вартісному вираженні, які припадають на одиницю продукції, це:

а) калькулювання;

б) ціноутворення;

в) облікування;

г) планування;

д) усі відповіді правильні.

8. Основним об'єктом калькулювання на виробничому підприємстві є:

а) внутрішні транспортні послуги;

б) ремонтні послуги;

в) продукція, що виготовляється для продажу на ринку;

г) інструмент власного виробництва;

д) контролінгові операції.

9. Основними факторами зниження собівартості продукції є:

а) підвищення технічного рівня виробництва;

б) поліпшення організації виробництва і праці;

в) зміна обсягу виробництва;

г) зміна структури, асортименту та поліпшення якості продукції;

д) всі відповіді правильні.

10. Дохід підприємства – це виручка:

а) отримана від реалізації матеріальних цінностей підприємства та послуг невиробничого характеру;

б) від реалізації продукції, послуг і виконання робіт без урахування податку на додану вартість та акцизного збору;

в) від реалізації виготовленої підприємством продукції;

г) від реалізації виготовленої підприємством продукції за мінусом її собівартості;

д) усі відповіді правильні.

11. Форма фінансового результату, за яким доходи більші за витрати називається:

а) прибутком;

б) збитком;

в) чистою теперішньою вартістю;

г) рентабельністю;

д) усі відповіді правильні.

12. Різниця між чистим доходом та собівартістю реалізованої продукції – це:

а) валовий прибуток;

б) чистий прибуток;

в) прибуток від операційної діяльності;

г) прибуток до оподаткування;

д) прибуток від звичайної діяльності.

13. Абсолютний вимір результативності діяльності підприємства характеризується:

а) прибутком;

б) рентабельністю;

в) платоспроможністю;

г) фінансовою стійкістю;

д) усі відповіді правильні.

14. До функцій прибутку підприємства належать:

а) оцінювальна функція;

б) розподільча функція;

в) стимулююча функція;

г) інвестиційна функція;
д) усі відповіді правильні.

15. У загальній формі ефективність виробництва визначається:
а) співвідношенням результату до витрат;
б) різницею між доходами та витратами;
в) різницею між ціною та собівартістю;
г) співвідношенням ціни та прибутку;
д) співвідношенням ціни та витрат.

16. Рівень рентабельності продукції визначається як співвідношення:
а) валового прибутку до собівартості реалізованої продукції;
б) чистого прибутку до активів підприємства;
в) чистого прибутку до власного капіталу;
г) чистого прибутку до суми вартості основних засобів та оборотних активів;
д) усі відповіді правильні.

17. Який рівень рентабельності продукції, якщо її ціна – 30 грн, а собівартість – 20 грн:
а) 45%;
б) 50%;
в) 200%;
г) 150%;
д) 66,6%.

18. Рівень рентабельності підприємства (виробництва) визначається як співвідношення:
а) валового прибутку до собівартості реалізованої продукції;
б) чистого прибутку до активів підприємства;
в) чистого прибутку до власного капіталу;
г) чистого прибутку до суми вартості основних та оборотних засобів;
д) усі відповіді правильні.

19. Рівень фінансової стабільності діяльності підприємства характеризують показники:
а) ліквідності і платоспроможності;
б) фінансової стійкості;
в) майнового стану;
г) ділової активності;
д) рентабельності.

20. Факторами зростання прибутку підприємства є:
а) державне регулювання цін, тарифів, податків та пільг;
б) природні ресурси та умови;
в) наявність та особливості використання засобів і предметів праці;
г) умови праці та побуту, соціально-психологічний клімат у колективі, природоохоронна діяльність;
д) усі відповіді правильні.

Практичні завдання

Задача 9.1. Собівартість товарної продукції на підприємстві за звітний рік склала 12 млн грн., фактичний обсяг товарної продукції за оптовими цінами підприємства – 14,57 млн грн. Планом передбачається зниження витрат на 1 гривню товарної продукції на 0,25 грн. Визначити витрати на 1 гривню товарної продукції у звітному та плановому роках.

Задача 9.2. За звітний рік підприємство мало такі показники діяльності: обсяг вироблених та реалізованих виробів склав 25 тис. одиниць, постійні витрати при цьому становили 400 тис. грн, а змінні – 500 тис. грн. Оптова ціна виробника (без ПДВ), встановлена на такий виріб, 40 грн. Скільки виробів додатково потрібно виготовити і реалізувати в наступному році, якщо підприємство бажає збільшити свій прибуток на 10%?

Задача 9.3. Підприємство виготовляє один вид продукції А (однопродуктове виробництво). За місяць виготовлено 1000 виробів, з них продано 900 шт., решта вирбів (100 шт.) залишилися на складі готової продукції. Запасів готової продукції на складі не було. Ціна продажу одного виробу – 100 грн, виробнича собівартість – 60 грн. Адміністративні витрати і витрати на збут за місяць становлять відповідно 10 000 і 12 000 грн.

1. Розрахувати валовий і операційний прибуток підприємства за місяць у разі калькулювання за виробничими витратами.

2. Визначити операційний прибуток, коли на собівартість готової продукції відносяться всі витрати, крім витрат на збут.

3. Якщо операційний прибуток у цих випадках різний, з'ясувати причини відхилення.

Задача 9.4. Розрахувати фінансові результати діяльності підприємства за даними Звіту про фінансові результати.

Стаття	Дані, млн грн.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	258
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	138
Валовий: прибуток (+) / збиток (-)	?
Інші операційні доходи	5
Адміністративні витрати	12
Витрати на збут	71
Інші операційні витрати	4
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (+) / збиток (-)	?
Дохід від участі в капіталі	2
Фінансові витрати	3
Інші витрати	1
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (+) / збиток (-)	?
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	0
Чистий фінансовий результат: прибуток (+) / збиток (-)	?

Тема 10. Організація виробництва і забезпечення якості продукції.

Мета: сформувати знання щодо сутності, принципів, форм і методів організації виробництва та забезпечення якості продукції підприємства й методів її оцінки.

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте наукові принципи організації виробничого процесу.
2. Назвіть переваги відомих вам форм організації виробництва.
3. Дайте загальну характеристику основним методам організації виробництва.
4. Розкрийте економічну сутність «якості продукції».
5. Охарактеризуйте відомі вам методи оцінки якості продукції.
6. Поясність, яким чином якість продукції впливає на ефективність виробництва.

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.
2. Гусєва О.Ю., Воскобоєва О.В., Хлевицька Т.Б., Голобородько А.Ю., Ромащенко О.С. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2021. 215 с.
3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.
5. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.
6. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.
7. Економіка підприємства: навч. посіб. (у схемах і таблицях) / кол. авт.; ред. Фісуненко П. А. Дніпро: ДДУВС, 2024. 150 с.
8. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. Навч. посібник. 3-тє вид. Київ: Каравелла, 2023. 320 с.
9. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.
10. Шарко М.В., Мєшкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2025. 436 с.

Методичні поради

Охарактеризовуючи наукові принципи організації виробничого процесу, здобувач повинен показати їх роль у забезпеченні раціональної

побудови виробництва. Слід звернути увагу на принципи спеціалізації, пропорційності, безперервності, паралельності та ритмічності.

Називаючи переваги форм організації виробництва, здобувач повинен показати їх вплив на ефективність діяльності підприємства. Доцільно підкреслити, що різні форми забезпечують оптимальне поєднання ресурсів, скорочення витрат і підвищення продуктивності залежно від типу виробництва.

Даючи загальну характеристику методам організації виробництва, здобувач повинен показати їх зв'язок із масштабами та серійністю випуску продукції. Основну увагу слід зосередити на відмінностях між одиничним, серійним і масовим виробництвом та умовах їх застосування.

Розкриваючи економічну сутність якості продукції, здобувач повинен показати її як сукупність властивостей продукції, що визначають здатність задовольняти потреби споживачів. Доцільно наголосити на зв'язку якості з конкурентоспроможністю та ринковим успіхом підприємства.

Охарактеризовуючи методи оцінки якості продукції, здобувач повинен показати різні підходи до її вимірювання. Слід звернути увагу на використання показників відповідності стандартам, технічних і споживчих характеристик, а також порівняльних методів.

Пояснюючи вплив якості продукції на ефективність виробництва, здобувач повинен зосередити увагу на тому, що підвищення якості сприяє зростанню обсягів реалізації, зниженню витрат на брак і рекламації та підвищенню фінансових результатів підприємства..

Основні поняття: організація виробництва; типи виробництва; методи організації виробництва; якість продукції; оцінка якості продукції; управління якістю продукції, стандартизація продукції, сертифікація продукції

Тестові завдання

1. Принцип організації виробничого процесу, який передбачає економічно обґрунтоване вивільнення людини від безпосередньої участі у виробничих операцій, називається:

а) принцип пропорційності;

б) принцип паралельності;

в) принцип гнучкості;

г) принцип автоматичності;

д) принцип безперервності.

2. Які з наведених нижче форм не відносяться до спеціалізації?

а) предметна;

б) технологічна;

в) подетальна;

г) стадійна;

д) функціональна.

3. Як називається сукупність послідовно організованих дій щодо зміни стану предмета праці?

а) основним процесом;

б) допоміжним процесом;

в) обслуговуючим процесом;

г) виробничим процесом;

д) технічним процесом.

4. Допоміжні процеси – це …

а) процеси, в яких відбувається безпосередня зміна форм, розмірів, властивостей внутрішньої структури предметів праці і перетворення їх у готову продукцію;

б) процеси, результати яких використовуються безпосередньо в основних процесах для забезпечення їх ефективного здійснення;

в) процеси, які спрямовані на забезпечення належного здійснення основних та допоміжних процесів на підприємстві;

г) період часу від початку до закінчення процесу виготовлення продукції, тобто час, протягом якого залучені у виробництво предмети праці перетворюються на готову продукцію;

д) немає правильної відповіді.

5. Який принцип забезпечує найкоротший шлях проходження виробу у межах виробничого процесу?

а) паралельності;

б) прямоточності;

в) автоматичності;

г) гнучкості;

д) ритмічності.

6. Тривалість виробничого циклу включає:

а) час виконання технологічних операцій, підготовчо-завершальний час, тривалість проходження природних процесів, тривалість обслуговуючих процесів;

б) час виконання технологічних операцій, підготовчо-завершальний час, тривалість проходження природних процесів, тривалість обслуговуючих процесів, час перерв;

в) час виконання технологічних операцій, підготовчо-завершальний час, тривалість обслуговуючих процесів;

г) час виконання технологічних операцій, підготовчо-завершальний час, час перерв;

д) немає правильної відповіді.

7. Потоковий метод організації виробництва – це …

а) метод, при якому періодично виготовляється відносно обмежена номенклатура продукції в кількості, що визначається партіями її випуску і запуску;

б) метод, при якому виготовляється широка номенклатура продукції в одиничних примірниках, що повторюються через певний проміжок часу або не повторюються зовсім;

в) період часу від початку до закінчення процесу виготовлення продукції, тобто час, протягом якого залучені у виробництво предмети праці перетворюються на готову продукцію;

г) метод, при якому операції виконуються у визначеній, заздалегіть установленій послідовності; мають різні за обсягом завдання з випуску предметів праці за той самий період і виконуються одночасно;

д) немає правильної відповіді.

8. Сертифікат – це документ, який:

а) відображає переваги даної продукції на товарами-конкурентами;

б) є переліком якісних вимог до продукції;

в) є плановим документом, де вказуються терміни проведення випробовувань продукції;

г) засвідчує високий рівень якості продукції та її відповідність міжнародним стандартам ISO серії 9000;

д) немає правильної відповіді.

9. Управління якістю – це…

а) дії, які здійснюються при створенні та експлуатації або споживанні продукції з метою встановлення, забезпечення та підтримки необхідного рівня її якості;

б) сукупність ознак, що визначають організаційно-технологічну характеристику виробничого процесу, здійснюваному на одному або багатьох робочих місцях в масштабах дільниці, цеху, підприємства;

в) поєднання в часі та в просторі елементів виробничого процесу при відповідному рівні його інтеграції, що виражене системою стійких зв'язків;

г) найвища форма організація виробництва, що реалізується на базі найсучасніших технічних засобів, які забезпечують часткову або комплексну автоматизацію виконання виробничими об’єктами основних, допоміжних процесів та функцій управління;

д) немає правильної відповіді.

Практичні завдання

Задача 10.1. Технологічний процес виготовлення електротехнічного виробу складається з пяти операцій тривалістю (хв): таблетування – 9; термообробка – 7; підігрів – 3; упаковка – 5; пресування – 8. В партії виготовляється 10 електромеханічних виробів.

Визначте тривалість виготовлення партії виробів з урахуванням різних видів руху деталей на виробничих процесах та відобразіть виробничий процес графічно.

Задача 10.2. В процесі виробництва продукції (річний обсяг 6000 шт.) була автоматизована одна з операцій, що дозволило скоротити виробничий цикл на 2%. Витрати на автоматизацію склали 18 тис. грн. (норма амортизації – 15%). При цьому вивільняється 5 робітників із середньомісячною заробітною платою 1200 грн. Підприємство працює в одну зміну. Собівартість одиниці продукції до автоматизації складала 150 грн., у тому числі умовно-постійні витрати – 30%. Рівень рентабельності продукції – 10%

Визначити зміну собівартості, прибутку та рентабельності продукції після автоматизації.

Тема 11. Розвиток підприємства та фактори його забезпечення.

Мета: встановити особливості сучасних моделей розвитку підприємств, їх трансформації та ключові фактори його забезпечення.

Питання для самоперевірки

1. У чому криються особловості економічного розвитку підприємства?
2. Розкрийте сутність термінів «ріст» та «розвиток». Чи існує між ними взаємний зв'язок?
3. Розкрийте відмінності та схожості в процесах адаптації природних та штучних систем.
4. У чому полягає суть процесів трансформації підприємницької структури?
5. Що таке реструктуризація? Які її відмінності від санації?
6. Який зв'язок між інноваціями, інноваційними процесами та інноваційною діяльністю на підприємствах?
7. Які задачі інноваційної діяльності підприємства?
8. Назвіть чинники активізації інноваційної діяльності підприємств.
9. Розкрийте зміст інвестиційних ресурсів підприємства. Назвіть основні форми інвестиційних ресурсів підприємства.
10. Визначте характерні ознаки реальних інвестицій. Що таке капітальні вкладення?
11. Визначте особливості інтелектуальних інвестицій.
12. Розкрийте суть оцінки вартості грошових потоків у часі.

Рекомендована література

1. Гринчуцький В., Е. Карапетян Е., Погріщук Б. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 304 с.

2. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.

3. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Ліпіч. Луцьк: Вежа-Друк, 2021.

4. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2025. 874 с.

5. Економіка технологічних систем: навч. посіб. / В.І. Мельник, В.І. Мельник, А.В.Новицький, В.О. Лісецький. Київ: НУБіП України, 2025. 190 с.

6. Економіка підприємства: навч. посіб. (у схемах і таблицях) / кол. авт.; ред. Фісуненко П. А. Дніпро: ДДУВС, 2024. 150 с.

7. Кривов'язюк І.В. Вплив війни на інноваційну діяльність промислових підприємств України: національний та регіональний аспекти. Економічні науки. Серія "Регіональна економіка". 2024. Випуск 21 (83). Том 1. С. 8-19.

8. Кривов'язюк Ігор. Управлінські інновації в системі рішень сучасного бізнесу. Економічний форум. 2022. 1(1), 127-134.

9. Рудь Н.Т., Кривов'язюк І.В. Економічне обгрунтування інноваційних рішень: ризики, інвестиції, оцінювання. Наукові інновації та передові технології. Серія "Економіка". 2025. №12(52). С. С.3309-3326.

10. Череп А.В., Герасимова В.О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Кондор, 2025. 196 с.

11. Шарко М.В., Мєшкова-Кравченко Н.В., Радкевич О.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2025. 436 с.

Методичні поради

Розкриваючи особливості економічного розвитку підприємства, здобувач повинен показати його як безперервний процес кількісних і якісних змін у діяльності підприємства. Доцільно зосередити увагу на залежності розвитку від внутрішніх можливостей підприємства та впливу зовнішнього середовища.

Розкриваючи сутність термінів «ріст» та «розвиток», здобувач повинен показати їх економічний зміст і відмінності. Основну увагу слід зосередити на тому, що ріст характеризує кількісні зміни, тоді як розвиток відображає глибші якісні перетворення, а також підкреслити наявність тісного взаємозв'язку між цими процесами.

Порівнюючи процеси адаптації природних та штучних систем, здобувач повинен зосередити увагу на їх спільних і відмінних рисах. Доцільно показати, що адаптація підприємства має свідомий, керований характер, на відміну від природних систем, де вона відбувається переважно спонтанно.

Розкриваючи суть процесів трансформації підприємницької структури, здобувач повинен показати їх як зміну організаційних, економічних та управлінських параметрів підприємства. Основну увагу слід зосередити на адаптації підприємства до нових умов функціонування.

Характеризуючи реструктуризацію, здобувач повинен показати її як комплекс заходів щодо зміни структури підприємства з метою підвищення ефективності діяльності. Доцільно підкреслити відмінності реструктуризації від санації, яка спрямована насамперед на відновлення платоспроможності підприємства.

Розкриваючи зв'язок між інноваціями, інноваційними процесами та інноваційною діяльністю, здобувач повинен показати їх взаємозумовленість. Основну увагу слід зосередити на тому, що інноваційна діяльність забезпечує практичну реалізацію інновацій через відповідні процеси.

Характеризуючи задачі інноваційної діяльності підприємства, здобувач повинен зосередити увагу на підвищенні конкурентоспроможності, оновленні продукції та технологій, а також забезпеченні сталого розвитку підприємства.

Називаючи чинники активізації інноваційної діяльності, здобувач повинен показати роль науково-технічного прогресу, інвестиційних можливостей, державної підтримки та ринкової конкуренції у стимулюванні інновацій.

Розкриваючи зміст інвестиційних ресурсів підприємства, здобувач повинен показати їх як сукупність фінансових, матеріальних та нематеріальних засобів, що використовуються для інвестиційної діяльності. Доцільно назвати основні форми інвестиційних ресурсів підприємства.

Визначаючи характерні ознаки реальних інвестицій, здобувач повинен зосередити увагу на їх спрямуванні у матеріальні активи. Доцільно пояснити сутність капітальних вкладень як основної форми реальних інвестицій.

Характеризуючи інтелектуальні інвестиції, здобувач повинен показати їх особливості, пов'язані з вкладенням у знання, інформацію та людський капітал. Основну увагу слід зосередити на їх ролі у формуванні інноваційного потенціалу підприємства.

Розкриваючи суть оцінки вартості грошових потоків у часі, здобувач повинен показати необхідність урахування фактора часу при прийнятті інвестиційних рішень. Доцільно наголосити на застосуванні методів дисконтування та нарощування вартості грошових потоків.

Основні поняття: адаптація підприємства; модернізація; реструктуризація підприємства; розвиток; розвиток підприємства; санація підприємства; трансформація підприємства; інновація; інноваційна діяльність; інноваційна продукція; інноваційний проєкт; інвестиційна діяльність; інвестиційний процес; інвестор; реальні інвестиції; фінансові інвестиції; інвестиційний проєкт.

Тестові завдання

1. Реструктуризація підприємства – це:

а) здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства;

б) комплекс заходів, спрямованих на відновлення стабільної технічної, економічної та фінансової діяльності підприємства;

в) здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, що сприятиме його фінансовому оздоровленню;

г) комплекс організаційно-інституційних, фінансово-економічних, виробничо-технічних, соціально-психологічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування підприємства, зміну структури управління, форми власності, технології виробництва, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції.

2. Оперативні зміни на підприємстві можуть містити наступні заходи:

а) зниження дебіторської заборгованості;

б) скорочення чисельності оборотних активів;

в) трансформацію організаційної структури підприємства;

г) всі відповіді правильні.

3. Вкажіть, у чому схожість реструктуризації та санації:

а) здійснюється на етапі перебування підприємства в зоні банкрутства;

б) передбачають приділення уваги фінансовим аспектам діяльності організації;

в) супроводжується зовнішнім втручанням у справи підприємства;

г) інструменти за допомогою яких вони реалізуються.

4. Інноваційна діяльність – це…

а) комплексний процес створення, використання, розповсюдження і комерціалізації інновацій з метою отримання конкурентних переваг і підвищення ефективності господарської діяльності;

б) комплекс необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту або інноваційної продукції;

в) сукупність прогресивних, науково-технічних, організаційних і соціально-економічних оновлень, що сприяють підвищенню ефективності суспільного виробництва та вирішенню соціальних і екологічних проблем;

г) діяльність, спрямована на одержання нових знань про матеріальний світ або об’єктивну дійсність.

5. Залежно від призначення виокремлюють такі види інновації:

а) процесні, продуктові, ринкові, сировинні;

б) інновації для споживача, інновації для виробника;

в) матеріальні, сировинні, технологічні, виробничі, збутові;

г) економічні, соціальні, екологічні, управлінські, юридичні, технологічні, виробничі, торгівельні;

д) інновації «на вході в підприємство», інновації «на виході з підприємства», інновації структури підприємства.

6. Право власності на винахід (корисну модель) засвідчується:

а) патентом;

б) ліцензією;
в) авторським посвідченням;
г) товарним знаком.

7. Результатом інноваційної діяльності є:
а) інтелектуальний продукт;
б) новації;
в) інновації;
г) технології.

8. Методами прямого стимулювання інноваційної активності на підприємстві є:
а) підвищення рівня заробітної плати;
б) професійне зростання;
в) надання різноманітних пільг;
г) надання наукової самостійності дослідникам.

9. Джерелами фінансування інноваційної діяльності є:
а) кошти Державного і місцевих бюджетів України, спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
б) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
в) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
г) усі відповіді правильні.

10. Основними показниками визначення економічної ефективності нової техніки є:
а) продуктивність;
б) коефіцієнт економічної ефективності;
в) час освоєння;
г) надійність і довговічність;
д) термін окупності.

11. Відношенням сумарних витрат на виробництво та експлуатацію інновацій до загального річного економічного ефекту від інновацій розраховується:
а) термін окупності капіталовкладень в інновації;
б) економічний ефект від впровадження інновацій;
в) коефіцієнт ефективності інновацій;
г) умовно-річна економія від впровадження інновацій.

12. Майнові та інтелектуальні цінності, що вкладаються в підприємницьку та інші види діяльності, є:
а) результатами інвестиційної діяльності;
б) суб'єктами інвестиційної діяльності;
в) об'єктами інвестиційної діяльності;
г) стимулами для інвестиційної діяльності.

13. Необхідною умовою інвестування є:
а) вкладення коштів у проєкт;
б) одержання доходу, що перевищує інвестовану суму;

в) придбання яких-небудь матеріальних активів;

г) правильної відповіді немає.

14. Прямі інвестиції – це:

а) вкладення в основні засоби з довгими термінами амортизації;

б) вкладення коштів у фінансові інструменти (активи), переважно цінні папери;

в) внесення коштів у формі кредиту без інвестиційних посередників з метою придбання контрольного пакету акцій;

г) придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за грошові кошти на фондовому ринку.

15. Фінансові інвестиції – це:

а) вкладення коштів у реальні активи, з метою отримання прибутку у майбутньому;

б) вкладення коштів у наукові розробки, патенти, ліцензії, ноу-хау;

в) вкладення коштів у фінансові інструменти із метою отримання коштів у майбутньому;

г) це майнові цінності, що вкладаються в об’єкти підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.

16. До власних джерел формування інвестиційних ресурсів відносять:

а) частина чистого прибутку та амортизаційні відрахування;

б) амортизаційні відрахування та емісія облігацій;

в) короткострокові та довгострокові кредити;

г) внески сторонніх вітчизняних та зарубіжних інвесторів в статутний фонд.

17. Основними методами оцінки ефективності реальних інвестиційних проєктів є:

а) коефіцієнт ділової активності, заборгованості та забезпечення власними обіговими коштами;

б) чистий приведений дохід, внутрішня ставка дохідності, індекс рентабельності;

в) коефіцієнти ліквідності, фінансової залежності та співвідношення ціни продукції та її собівартості;

г) коефіцієнти інвестування, співвідношення власних і залучених коштів і фінансової незалежності.

18. Основними методами оцінки ефективності реальних інвестиційних проєктів є:

а) коефіцієнт ділової активності, заборгованості та забезпечення власними обіговими коштами;

б) чистий приведений дохід, внутрішня ставка дохідності, індекс рентабельності;

в) коефіцієнти ліквідності, фінансової залежності та співвідношення ціни продукції та її собівартості;

г) коефіцієнти інвестування, співвідношення власних і залучених коштів і фінансової незалежності.

Практичні завдання

Задача 11.1. Визначіть наскільки доцільним є вкладання коштів у модернізацію виробництва одного із підрозділів підприємства. Відомо, що в перший рік необхідний обсяг інвестиційних ресурсів для реалізації заходу становить 1500 тис. грн, в другий – 2500 тис. грн. Зазначені заходи дозволять отримати грошові надходження починаючи з другого року реалізації проєкту в розмірі 3500 тис. грн, а в третьому році – 1500 тис. грн. Середньоринкова ставка доходності в перший рік становить 10%, в другий – 15%, третій – 20%.

Задача 11.2. У рамках проведення реструктуризації підприємство планує диверсифікувати свою діяльність на внутрішньому ринку. Існує три альтернативні проєкти диверсифікації. Перший проєкт вимагає вкладання 2500 тис у. о. грошових ресурсів, другий проєкт – 1200 тис. у. о., третій – 2900 тис. у. о. Грошові надходження від реалізації проєктів передбачено в розмірі: 3200 тис. у. о., 1560 тис у. о. та 4700 тис. у. о. Якому з проєктів слід надати перевагу для реалізації в рамках реструктуризації?

Задача 11.3. Підприємство придбало нову лінію вартістю 15500 тис. грн. Передбачається, що вона працюватиме до модернізації 2 роки. Показники роботи підприємства за кожен рік характеризуватимуться такими даними: виручка від реалізації – 61950 тис. грн; операційні витрати – 51240 тис. грн; амортизація – 1200 тис. грн; виплата відсотків – 950 тис. грн; ставка податку на прибуток 18%; ставка складного відсотка на інвестиції – 22%. Визначити показники ефективності даного проекту за розглянутий період. Зробити висновки про доцільність реалізації даного проекту.

Задача 11.4. Фірмі запропоновано за 50 млн грн придбати приміщення для великого універсального магазину, організація продажу якого може забезпечити щорічний приплив грошових засобів у розмірі 10 млн грн протягом 10 наступних років. Стандартний рівень дохідності за альтернативними формами інвестування становить на момент проведення аналізу 10%. Чи варто фірмі купувати цей магазин?

Задача 11.5. Визначити величину комерційного ефекту у виробника і споживача нової техніки, якщо витрати на її виробництво становлять 62 тис. грн, рентабельність виробництва – 15%, ставка податку на прибуток – 25%. Потужність підприємства за умов використання нової техніки становитиме 11600 од. виробів в рік. Ціна виробу становить 2500 грн, а собівартість – 2100 грн. Супутні капіталовкладення дорівнюють 90000 грн щорічно. Нормативний термін експлуатації техніки – 6 років.

Задача 11.6. Підприємство передбачає реалізувати інноваційно-інвестиційний проєкт виробництва нового виду продукції. Вартість проєкту становить 1000 тис. грн. Від його реалізації очікуються такі грошові потоки за роками: 1 рік – 200 тис. грн, 2 рік – 300 тис. грн, 3 рік – 450 тис. грн, 4 рік –

400 тис.грн. Необхідно визначити чистий приведений дохід та термін окупності інвестицій в інновації за умови, що дисконтна ставка дорівнює 5%.

Задача 11.7. На підприємстві розробили новий вид продукції і планується освоїти його виробництво. Вільна відпускна ціна планується на рівні 50000 грн за одиницю. Питомі змінні витрати становлять 32000 грн. Сума річних умовно-постійних витрат – 82800 тис. грн. Визначити точку беззбитковості.

3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Поняття підприємства та його характеристика.
2. Економічна модель підприємства як відкритої системи.
3. Підприємницька діяльність як основна сучасна форма організації бізнесу.
4. Еволюція теорій функціонування підприємств.
5. Сучасні концепції підприємництва.
6. Основні положення Господарського кодексу України.
7. Правові основи функціонування підприємства.
8. Вплив зовнішнього середовища на діяльність підприємств.
9. Макросередовище функціонування підприємства.
10. Мікросередовище функціонування підприємства.
11. Класифікація підприємств.
12. Економіко-правове положення юридичної особи.
13. Процедура створення юридичних осіб.
14. Об’єднання підприємств.
15. Структура підприємства.
16. Сутність управління підприємством.
17. Функції управління підприємством.
18. Принципи управління підприємством.
19. Організаційні структури управління підприємством.
20. Економічне прогнозування діяльності підприємства.
21. Сутність та види планування діяльності підприємства.
22. Система планів підприємства.
23. Стратегічне планування на підприємстві.
24. Бізнес-планування.
25. Класифікація, характеристика та структура персоналу підприємства.
26. Розрахунок чисельності персоналу на підприємстві.
27. Показники руху персоналу на підприємстві.
28. Продуктивність праці персоналу підприємства: сутність та методи вимірювання.
29. Напрями підвищення продуктивності праці персоналу підприємства.
30. Суть та види заробітної плати.
31. Форми і системи оплати праці.
32. Стимулювання персоналу. Моделі та методи мотивації праці.
33. Зміст, класифікація та структура основних засобів підприємства.
34. Оцінка та облік основних засобів підприємства.
35. Амортизація та відтворення основних засобів підприємства.
36. Показники оцінки руху основних засобів підприємства.

37. Показники ефективності використання основних засобів підприємства.

38. Напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства.

39. Суть та склад нематеріальних активів підприємства.

40. Показники стану, руху та ефективності використання нематеріальних активів підприємства.

41. Економічна сутність, склад та класифікація оборотних активів підприємства.

42. Джерела формування оборотних активів підприємства.

43. Нормування оборотних активів підприємства.

44. Показники ефективності використання оборотних активів підприємства.

45. Виробнича потужність підприємства та фактори впливу на ефективність її використання.

46. Продукція: сутність та основні характеристики, класифікація. Номенклатура та асортимент продукції.

47. Виробнича програма підприємства, її показники, вимірники обсягу продукції. Розрахунок вартісних показників виробничої програми підприємства.

48. Товарна, валова і чиста продукція. Обсяг реалізованої продукції.

49. Конкурентоспроможність продукції та методи її оцінки. Фактори, які впливають на конкурентоспроможність продукції.

50. Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками.

51. Вплив окремих техніко-економічних чинників на зменшення поточних витрат.

52. Методи встановлення ціни; система знижок.

53. Формування прибутку підприємства.

54. Розподіл прибутку підприємства.

55. Характеристика та оцінка ефективності діяльності підприємства.

56. Основні показники діагностики фінансового стану підприємства.

57. Поняття й основні елементи виробничого процесу.

58. Організаційні типи виробництва.

59. Методи організації виробництва.

60. Поняття якості продукції та методи її оцінки

61. Структурна перебудова економіки та реструктуризація підприємств.

62. Практика здійснення та ефективність реструктуризації суб’єктів господарювання.

63. Санація господарських суб’єктів: цілі, механізм, державна політика.

64. Економічна сутність та об’єктивна необхідність інноваційної діяльності підприємства.

65. Напрями інноваційної діяльності підприємства та класифікація інновацій.

66. Фінансування інноваційної діяльності підприємства.

67. Методичні основи оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства.

68. Поняття інвестицій та інвестиційної діяльності підприємства.

69. Класифікація інвестицій.

70. Методи фінансування інвестиційної діяльності. Реальні інвестиції.

ЗМІСТ

ВСТУП……... 3
1. ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ КУРСУ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА» 4

2. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ КУРСУ……..…… 5
Тема 1. Теорії підприємств……..……. 5
Тема 2. Зовнішнє середовище господарювання підприємств …… 10
Тема 3. Організаційно-правові форми підприємств ……... 19
Тема 4. Структура та управління підприємством …….. 23
Тема 5. Планування та прогнозування діяльності підприємства ….. 29
Тема 6. Персонал підприємства, продуктивність та оплата праці … 34
Тема 7. Необоротні та оборотні активи підприємства …….. 39
Тема 8. Виробнича потужність, продукція та конкурентоспроможність підприємства …….. 45
Тема 9. Витрати та фінансово-економічні результати діяльності підприємства …….. 52
Тема 10. Організація виробництва і забезпечення якості продукції 59
Тема 11. Розвиток підприємства та фактори його забезпечення ….. 63

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ 71

Е 457 **Економіка підприємства:** методичні вказівки до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Галузеве машинобудування» галузі знань 13 Механічна інженерія спеціальності 133 Галузеве машинобудування денної та заочної форм навчання / уклад. І.В. Кривов'язюк. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2026. 76 с.

Методичне видання складено відповідно до діючої авторської програми курсу "Економіка підприємства" з метою поглиблення знань здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти освітньої програми «Галузеве машинобудування» відповідно до визначених завдань курсу. Подано методичні поради до вивчення тематичних матеріалів, комплекс практичних і тестових завдань, що допомагають закріпити знання з дисципліни.

Комп'ютерний набір І.В. Кривов'язюк

Редактор І.В. Кривов'язюк

Підп. до друку «__ »_____2026 р. Формат 60х84/16. Папір офс.
Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 4,75.
Тираж 50 прим.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
ІВВ ЛНТУ